



Omgaan met Fauna in terreinen van Landschap Noord Holland

Deel 1, Beleidsdeel oktober 2006

R. van 't Veer mmv. M. Witteveldt



COLOFON

Titel: omgaan met fauna bij landschap noord-holland, deel 1, beleidsdeel

Auteur: R. van 't Veer, mmv M. Witteveldt

Datum: Oktober 2006

Vastgesteld: Oktober 2006

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'J. Kuiper', is written over a faint, light blue rectangular stamp or watermark.

J. Kuiper
Directeur Landschap Noord-Holland

VOORWOORD

Deze nota faunabeleid omvat het te voeren beleid met betrekking tot de fauna in de natuurgebieden die Landschap Noord-Holland beheert, zowel in eigendom als in opdracht van derden. Deze nota verwoordt het beleid van LNH inzake belangrijke vraagstukken zoals jacht, visserij, faunabeheer, soortenbeleid en herintroductie. De basis van het beleid vormt hierbij de Flora- en faunawet (Ffw) en de Beleidsnotitie Flora- en faunawet van de Provincie Noord-Holland (2002). Naast genoemde onderdelen wordt ook ingegaan op de beleidsimplicaties welke voortvloeien uit de internationale natuurbescherming zoals de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn.

Bij het opstellen van deze nota is vooral gebruik gemaakt van de Beleidsnotitie "Flora- Faunawet" van de provincie Noord-Holland. Daarnaast diende als basis voor deze nota: de "Nota faunabeheer" van de Stichting Het Noord-Hollands Landschap, de nota "Wildbeheer" van de Stichting Het Zuid-Hollands Landschap" en verschillende relevante beleidsnotities van de "Vereniging Natuurmonumenten".

Deze beleidsnota kent een tweeledig doel. Enerzijds geeft zij duidelijkheid over de beleidsuitgangspunten die LNH hanteert als het gaat om soortbeperkende maatregelen. Dit zijn maatregelen die tot doel hebben om economische of schade aan flora en fauna te beperken of te voorkomen. Hieronder vallen zowel jacht als faunabeheer. Daarnaast wordt een beleidskader gegeven waarbinnen soortbevorderende maatregelen kunnen plaatsvinden. Hieronder worden beheermaatregelen verstaan die leiden tot herstel of ontwikkeling van bedreigde diersoorten.

Het doel van deze nota is om de beleidsrichtlijnen af te bakenen waarbinnen kan worden besloten tot het uitvoeren van soortbeperkende of soortbevorderende beheermaatregelen. Het algemene uitgangspunt voor het wel of niet toepassen van deze beheermaatregelen is hierbij altijd het natuurbelang. Voorts dient het uit te voeren beleid geheel te passen binnen de wettelijke ruimte die de Ffw biedt; hierbij is de provinciale "Beleidsnotitie Flora- Faunawet" als richtinggevend gekozen.

Overigens dient opgemerkt te worden dat vanwege de recente invoering van de Flora- en faunawet, de wetgeving vanwege kamervragen en wetswijzigingen voortdurend aan verandering onderhevig is. Juist in dit opzicht is het van belang om duidelijkheid te geven wat de beleidsuitgangspunten zijn in het kader van de onderwerpen jacht, visserij en faunabeheer.

Leeswijzer

De beleidsnota faunabeheer omvat het gehele beleid met betrekking tot diersoorten in terreinen van Landschap Noord-Holland. Het gaat daarbij zowel om maatregelen die gericht zijn op het bevorderen van bepaalde diersoorten, zorgplicht, visserij en eendenkooien, en beheermaatregelen in gebieden met beschermde diersoorten.

Hoofdstuk 1 behandelt het doel van deze nota en geeft informatie over de flora en faunawet.

Hoofdstuk 2 geeft een overzicht van de beleidsuitgangspunten van Landschap Noord-Holland die te maken hebben met het faunabeheer in de terreinen die landschap noord-Holland beheert. Schadebestrijding, soortbevorderende en soortbeperkende maatregelen worden beknopt besproken.

De hoofdstukken 3, 4 en 5 gaan specifiek in op soortbevorderende maatregelen. In hoofdstuk 3 komen de criteria aan de orde en in hoofdstuk 4 worden de mogelijke beheermaatregelen nader toegelicht. Hoofdstuk 5 gaat over het specifieke geval van herintroductie van diersoorten.

Hoofdstuk 6 en 7 gaan in op de soortbeperkende maatregelen. In hoofdstuk 6 worden de beleidsuitgangspunten en criteria beschreven. Hoofdstuk 7 geeft op basis van de bestaande wetgeving aan welke maatregelen wel of niet worden uitgevoerd om soorten te beperken.

De hoofdstukken 8 en 9 behandelen het faunabeleid in relatie tot de visserij en in eendenkooien.

Hoofdstukken 10 en 11 gaan over beschermde soorten en gebieden (hoofdstuk 10) en hoe hier mee om te gaan in het beheer (hoofdstuk 11).

Hoofdstuk 12 gaat over de omgang met dieren en de zorg- en afblijfplicht die hiermee samenhangt.

De Nota Faunabeleid is geen statisch maar een levend document. Wetten en regels worden voortdurend aangepast of extra toegelicht. Onder invloed van maatschappelijke inbreng en kamervragen zullen daarom ongetwijfeld veranderingen optreden. Dat houdt in dat informatie in deze nota die betrekking heeft op de wettelijke bepalingen soms niet meer up-to-date is. Gewoonlijk heeft dit geen wijziging van het beleid van Landschap Noord-Holland tot gevolg, maar het kan wel leiden tot een andere interpretatie van de wettelijke regels.

Bij een wets- of regelwijziging zal een vervangende pagina worden toegestuurd om zo de tekst up to date te houden. Beleidsuitgangspunten blijven echter hetzelfde, tenzij ze in strijd zijn met de wet. In het laatste geval zal het beleidsuitgangspunt door LNH via een managementbesluit worden aangepast.

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	5
1.1	doel en werkwijze	5
1.2	wijzigingen in de wetgeving	5
1.3	verschillen tussen de oude en nieuwe wet	6
2	BELEIDSUITGANGSPUNTEN STICHTING LANDSCHAP NOORD-HOLLAND	7
2.1	algemene beleidsuitgangspunten faunabeheer	7
2.2	algemene beleidsuitgangspunten faunabeheer	7
2.3	beheerstrategieën	10
2.4	soortgerichte maatregelen	11
2.5	algemene beleidsuitgangspunten faunabeheer	12
2.6	algemene beleidsuitgangspunten faunabeheer	13
3	SOORTBEVORDERENDE MAATREGELEN	15
3.1	begripsomschrijving	15
3.2	welke soorten komen in aanmerking?	15
3.3	criteria voor soortbevorderende maatregelen	16
4	BEHEERMAATREGELEN TEN BEHOEVE VAN SOORTBEVORDERING	17
4.1	maatregelen	17
4.2	visstandbeheer	17
4.3	kunstmatige nestgelegenheden voor vogels en vleermuizen	18
4.4	nestbescherming voor weidevogels	19
4.5	bijenkasten	20
5	HERINTRODUCTIE VAN DIERSOORTEN	21
5.1	herintroductie	21
5.2	criteria voor herintroductie	21
6	SOORTBEPERKENDE MAATREGELEN	23
6.1	inleiding	23
6.2	beleid t.a.v. schade aan derden	24
6.3	beleid t.a.v. volksgezondheid en veiligheid	25
6.4	beleid t.a.v. schade in eendenkooien	25
6.5	beleid t.a.v. schade aan de fauna	25
6.6	beleid t.a.v. flora of vegetatie	25
6.7	maatregelen ter beperkingen van een populatie	25
7	SOORTBEPERKENDE MAATREGELEN T.A.V. BEPAALDE DIERSOORTEN	29
7.1	inleiding	29
7.2	ganzen	30
7.3	beleid t.a.v. Vos	35
7.4	ree en damhert	37
7.5	overige soorten	37
7.6	organisatie van het faunabeheer	38
8	SOORT- EN GEBIEDSBESCHERMING	41
8.1	inleiding	41
8.2	beschermden soorten	41
8.3	Internationale bescherming	42

9	VISSERIJ	45
9.1.	inleiding	45
9.2	sportvisserij	46
9.3	beroepsvisserij	47
10	EENDENKOOIEN	49
10.1	inleiding	49
11	BESCHERMDE BESCHERMING VAN SOORTEN BIJ BEHEER- EN INRICHTINGSWERKZAAMHEDEN	51
11.1	inleiding	51
11.2	wettelijke verbodsbepalingen bij beheerwerkzaamheden	51
11.3	omgaan met faunawaarden tijdens werkzaamheden	52
11.4	richtlijnen voor zorgvuldig beheer- en inrichtingswerkzaamheden	53
12	OMGANG MET DIEREN: ZORGPLICHT EN AFBLIJFP LICHT	55
12.1	inleiding	55
12.2	afblijfplicht	55
12.3	zorgplicht	55
12.4	wanneer wordt er ingegrepen?	56
13	GERAADPLEEGDE BRONNEN	57

1.1 DOEL EN WERKWIJZE

Stichting Landschap Noord-Holland (LNH) is op 1-1-2003 ontstaan uit een fusie van Stichting Landschapsbeheer Noord-Holland en Het Noord-Hollands Landschap. Bij LNH Het Noord-Hollands Landschap was voor de fusie een beleidsplan voor het faunabeheer aanwezig, nl. de “Nota Faunabeheer, de plaats van de jacht en de visserij in het faunabeheer”, vastgesteld in 1987.

Vanwege de opgetreden fusie, maar vooral ook door veranderingen in de wetgeving met betrekking tot het faunabeheer, is een aanpassing van de oude nota uit 1987 gewenst. De nota gaat in op een groot aantal aspecten van het faunabeheer en verschilt daarbij aanzienlijk van de oude nota. Beleidsuitgangspunten ten aanzien van de jacht, visserij, soortbevorderende maatregelen en soortsoortbeperkende maatregelen worden allemaal in deze nota samengebracht.

De inhoud van de nota is gebaseerd op zowel de uitgangspunten genoemd in de Nota Faunabeheer van 1987, het door de provincie Noord-Holland geformuleerde uitvoeringsbeleid ‘Flora- en faunawet’ (2002), en de wijzigingen en aanvullingen die hierna zijn opgetreden. Ook zijn beleidsaspecten zoals herintroductie, visstandbeheer, beleid t.a.v. bijenkasten, instandhoudingsbeheer in het kader van de vogel- en habitatrichtlijn, in deze nota opgenomen.

De nota kent een driedelige opzet:

- De nota geeft aan wat de beleidsuitgangspunten zijn t.a.v. het faunabeheer dat LNH in de door haar beheerde terreinen of terreindelen voert.
- de nota bundelt de relevante informatie samen waarop het beleid is gebaseerd en geeft informatie over de recente wetgeving (Ffw, Vogel- en Habitatrichtlijn)
- de nota geeft informatie over nationaal en internationaal beschermde en/of bedreigde diersoorten

Deze opzet heeft er toe geleid dat de nota uit een beleidsdeel en een informatiedeel met tabellen bestaat. Beiden vormen samen één geheel, maar kunnen ook los van elkaar worden gebruikt.

1.2 WIJZIGINGEN IN DE WETGEVING

Per 1 april 2002 is in Nederland de Flora- en faunawet van kracht geworden. In vergelijking tot de oude Jacht- en Vogelwet hebben Gedeputeerde Staten hierdoor nieuwe wettelijke bevoegdheden gekregen. Deze bevoegdheden zijn - binnen de wettelijke kaders - vastgelegd in de provinciale Beleidsnotitie Ffw, verschenen in 2002.

De Ffw heeft o.a. tot doel om de fauna te beschermen, maar geeft ook aan onder welke voorwaarden van deze beschermingsregels mag worden afgeweken. Belangrijk is hierbij welke afwegingen worden gemaakt om ten behoeve van het voorkomen of bestrijden van gevaar of schade af te wijken van de wettelijke bescherming. Bij deze afwijking zal het vaak gaan om het verjagen of doden van dieren ter voorkoming van belangrijke schade aan landbouwgewassen. Maar ook dreigende schade aan flora of fauna en gevaar voor de openbare veiligheid kunnen redenen zijn om handelingen toe te staan die bij de wet verboden zijn. Deze nota geeft in de vorm van afwegingen en beleidsuitgangspunten aan hoe LNH met het beheer van de fauna omgaat. Deze uitgangspunten dienen als basis voor het te voeren beheer in de terreinen en vormen ook de kaders voor het al of niet aanvragen van bepaalde vrijstellingen en ontheffingen, zoals genoemd in de wet en de provinciale Beleidsnotitie Ffw.

1.3 VERSCHILLEN TUSSEN DE OUDE EN NIEUWE WET

Er bestaan enkele belangrijke verschillen tussen de nieuwe Flora- en faunawet en de oude Jacht- en Vogelwet:

- De Ffw schrijft voor dat de schadebestrijding planmatig(er) moet worden aangepakt. Zo moet een ontheffingaanvraag in veel gevallen gebaseerd zijn op een door de Provinciale Staten goedgekeurd faunabeheerplan, dat wordt opgesteld door de "Faunabeheereenheid (FBE)". Dit is een nieuw opgesteld samenwerkingsverband van jachthouders dat de "Wildbeheereenheid" vervangt. De FBE opereert op provinciaal niveau en is een Stichting. In haar bestuur zijn (vier) organisaties vanuit de jacht, de landbouw, het particulier grondbezit en het natuurbeheer vertegenwoordigd.
- Er worden strengere eisen gesteld aan de onderbouwing van de ontheffingaanvraag. Dit geldt vooral bij schade aan landbouwgewassen in bepaalde situaties, maar soms ook voor faunabeperkende maatregelen in het kader van het beheer van natuurwaarden. Een verleende ontheffing heeft echter een langere looptijd en bestrijkt een groter gebied dan voorheen.
- Naast de Algemene Inspectie Dienst en de politie, zal ook de provincie Noord-Holland ambtenaren belasten die toezien op de naleving van de in het kader van de Ffw genomen besluiten.

Voor een overzicht van de belangrijkste punten uit de Flora- en faunawet wordt verwezen naar de bijlagen en toelichtingen.

2

BELEIDSUITGANGSPUNTEN STICHTING LANDSCHAP NOORD-HOLLAND

2.1 ALGEMENE BELEIDSUITGANGSPUNTEN FAUNABEHEER

Beleidsuitgangspunt faunabeheer

Landschap Noord-Holland is voor het uitvoeren van een goed faunabeheer in de door haar beheerde terreinen. Hierbij gaat het vooral om soortbevorderende maatregelen (natuurherstelmaatregelen, soortenbeheer). In bepaalde gevallen zijn ook soortbeperkende maatregelen als biotoopbeheer, verjaging en/of aantalsregulatie mogelijk.

Dit beleidsuitgangspunt vloeit direct voort uit de “Nota Faunabeheer, de plaats van de jacht en de visserij in het faunabeheer”, vastgesteld in 1987 door de toenmalige Stichting Het Noord-Hollands Landschap. Ten aanzien van de eigen terreinen zijn deze eerder vastgestelde uitgangspunten geheel verwerkt in de huidige nota en passen. Hiermee is de nota uit 1987 vervallen.

Uitgangspunt is dat het faunabeheer in de door de Stichting beheerde terreinen een onderdeel kan en mag vormen van het terreinbeheer. Het faunabeheer heeft daarbij tot doel om zorg te dragen voor een zo goed en volledig mogelijke ontwikkeling van de dieren- en plantenwereld, welke karakteristiek is voor de ter plaatse heersende omstandigheden. Het beleid dient te passen binnen het provinciale uitvoeringsbeleid ‘Flora- en faunawet’ (2002) en het landelijk beleid, inclusief eventuele wijzigingen en aanvullingen hierop.

In de praktijk komt faunabeheer voor het LNH veelal neer op het bewaren, bewaken en ontwikkelen van de gewenst geachte ecologische randvoorwaarden. In terreinen met een beheerstrategie ‘half-natuurlijk’, ‘natuurlijk cultuurlandschap’ en ‘multifunctioneel’ (voor de begripsomschrijving, zie paragraaf 2.3) zal faunabeheer het meest worden toegepast. In meer natuurlijke terreinen, met de beheerstrategie ‘begeleid natuurlijk’, is faunabeheer minder aan de orde. Onder bepaalde omstandigheden kan in dit soort gebieden echter toch van ingrijpen sprake zijn, bijvoorbeeld als er sprake is van achteruitgang van internationaal bedreigde soorten en habitattypen in de Speciale beschermingszones van de Vogel- en Habitatrichtlijn.

2.2 JACHT, SCHADEBESTRIJDING EN VERSTORING

Inleiding

In 2002 is de Flora- en faunawet (Ffw) in de plaats gekomen van onder meer de Jachtwet, de Vogelwet en een deel van de Natuurbeschermingswet. Met de introductie van deze wet zijn aanzienlijke wijzigingen opgetreden. Zo hebben de provincies meer verantwoordelijkheden gekregen bij de uitvoering van jacht en schadebestrijding. In de Flora- en faunawet staat de bescherming van inheemse soorten centraal, tot uiting komend in een groot aantal verbodsbepalingen. De belangrijkste zijn de artikelen 9 t/m 12. Deze artikelen verbieden het doden, verwonden, vangen (art. 9), opzettelijk verontrusten (art. 10), beschadigen of verstoren van nesten, holen e.d.(art. 11) en eieren zoeken en rapen (art. 12) van beschermde inheemse dieren.

⇒ *De wetgeving van de Flora- en faunawet is dermate gecompliceerd en aan jurisprudentie onderhevig, dat er in dit hoofdstuk alleen de hoofdlijnen worden geschetst. Voor een meer uitgebreide toelichting wordt verwezen naar het bijlagende deel van deze faunota: Toelichting en tabellen.*

'Jacht' en 'wild'

Door de invoering van de Ffw mag er tijdens het jachtseizoen onder voorwaarden op 5 wildsoorten worden gejaagd: wilde eend, haas, fazant, houtduif en konijn. Deze soorten vallen onder de categorie 'wild'. Genoemde soorten zijn de enige soorten die in een jachthuurovereenkomst kunnen worden opgenomen. Patrijs valt eveneens onder de categorie wild, maar de jacht op patrijs is gesloten zolang deze soort op de Rode Lijst staat.

Soorten als ree, zwarte kraai, verwilderde kat etc., behoren niet meer tot de wildsoorten en kunnen daardoor geen onderdeel meer vormen van een Jachthuurovereenkomst. Voor het verstoren en/of doden van deze dieren dient de grondgebruiker toestemming te verlenen.

In de Ffw zijn drie categorieën natuurgebieden opgenomen waarbinnen de jacht in het jachtseizoen niet zal worden geopend. De drie categorieën natuurgebieden zijn:

- (Staats)natuurmonumenten die zijn aangewezen in het kader van de Natuurbeschermingswet,
- Ramsar-gebieden ('wetlands'),
- Speciale Beschermingszones (SBZ/SPA-gebieden) van de Vogelrichtlijn.

Opm.: een wetswijziging is in de maak, waardoor er onder voorwaarden toch op wildsoorten gejaagd kan worden. Hiervoor is echter ten allen tijde toestemming van de eigenaar nodig via een jachthuurovereenkomst.



In de nieuwe Flora en faunawet behoort het ree niet meer tot de zgn. wildsoorten

Overige soorten

Het doden of verjagen van diersoorten die niet meer onder de categorie 'wild' vallen, valt niet meer onder het begrip 'jacht'. Bij de schadebestrijding zoals verjaging en afschot is hier een verschuiving opgetreden van het oogstprincipe naar planmatig (populatie)beheer. Soortbeperkende maatregelen welke via een verleende ontheffing of vrijstelling worden uitgevoerd vallen hierdoor onder het begrip 'faunabeheer' in plaats van 'jacht'. In geval van schade geldt het 'nee, tenzij-principe', waarbij de voorwaarden voor ingrijpen zijn:

- belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, etc.,
- bedreiging van de volksgezondheid,
- bedreiging van de openbare veiligheid en veiligheid luchtverkeer,
- schade aan flora- en fauna,
- geen bevredigend alternatief.

Ontheffingen en vrijstellingen

Voor maatregelen ter bestrijding of het voorkomen van schade dient ontheffing of vrijstelling gevraagd te worden bij de provincie. Deze maatregelen vallen binnen een drietal artikelen:

- *Artikel 65: Landelijk en Provinciaal vrijgestelde soorten*
Dit artikel geeft de mogelijkheid van vrijstelling van bescherming; het betreft soorten die op landelijke of provinciale schaal belangrijke schade aan gewassen etc. aanrichten. Schadebestrijding t.a.v. flora en fauna valt echter onder artikel 68. T.a.v. de vrijstellingslijsten bepaalt het rijk zelf welke soorten op provinciaal of landelijk niveau op de lijst komen te staan. De lijst wordt na maximaal 2 jaar herzien.
- *Artikel 67: Provinciale aanwijzing*
Provincies kunnen via artikel 67 personen en categorieën van personen aanwijzen die belast worden met de regulering van de stand van de in dit artikel opgenomen diersoorten. Dit kan optreden indien er geen andere bevredigende oplossing voorhanden is ter voorkoming van schade.
- *Artikel 68: Ontheffingen*
Net als artikel 67 geeft dit artikel de provincie de mogelijkheid van ontheffing van bescherming indien er geen andere bevredigende oplossing voorhanden is. Als voorwaarde geldt tevens dat er geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort. Ontheffingen in het kader van schadebestrijding worden alleen afgegeven aan een Faunabeheereenheid, op basis van een door Gedeputeerde Staten goedgekeurd faunabeheerplan.

Beleidsuitgangspunten inzake jacht, schadebestrijding en beheer

- Landschap Noord-Holland hanteert ten aanzien van de jacht het uitgangspunt 'nee, tenzij'. Deze terughoudende opstelling vloeit voort uit de inschatting dat de benutting van dieren, zoals die in het kader van de jacht mogelijk is, door een groot deel van de begunstigers niet van harte wordt ondersteund.¹
- Jacht op wildsoorten wordt in beginsel niet ondersteund in gedooggebieden voor ganzen en smienten, in gebieden die vallen onder de Natuurbeschermingswet en in de Speciale Beschermingszones van de Vogel- en Habitatrichtlijn.
- In bijzondere gevallen kan jacht op wildsoorten een onderdeel zijn van een planmatig beheer van de fauna. Zo kan een jachthuurovereenkomst worden aangegaan indien dit noodzakelijk is bij een aankoop (aankoopverplichting), zoals in het kader van goed nabuurschap of ter voorkoming van financiële schade voor LNH.

Een belangrijk deel van de ingrepen in dierpopulaties betreft het ingrijpen in het kader van het faunabeheer. Het kan hier gaan om zowel beschermde diersoorten en onbeschermde diersoorten, waaronder wild. Maatregelen in het kader van faunabeheer, worden vastgelegd in faunabeheerplannen die door de provinciale faunabeheereenheid (FBE) worden opgesteld en door het provinciaal bestuur worden goedgekeurd. LNH is vertegenwoordigd in de FBE via een vertegenwoordiger in het bestuur.

- In het algemeen zal LNH zich conformeren aan de provinciale faunabeheerplannen en werkt zij mee aan de uitvoering daarvan. In uitzonderingsgevallen zal LNH zich echter het recht voorbehouden om geen gebruik te maken van ontheffingen welke krachtens de faunabeheerplannen mogelijk zijn. Hiervan kan sprake zijn als de aan te vragen ontheffing niet overeenkomt met het beleid van LNH.

¹ Overigens ontslaat het niet (laten) uitoefenen van jacht LNH niet van de verplichtingen die een jachthouder heeft, zoals de zorg voor het op peil houden van de wildpopulatie (art. 37 lid 1, Fw) en de zorg voor het tegengaan van schade aan derden.

- Verstoring, verjaging en afschot van dieren wordt binnen het beleid van Landschap Noord-Holland gezien als een soortbeperkende maatregel. Maatregelen ter beperking van een diersoort dienen te voldoen aan de voorwaarden en criteria die LNH hiervoor heeft aangegeven.
- In gevallen waar dreigende en aanzienlijke landbouwschade ontstaat in terreinen die grenzen aan de eigendommen van de Stichting (of in terreinen die de Stichting duurzaam beheerd), kan binnen de bestaande regel- en wetgeving, verstoring, verjaging of afschot worden toegestaan.
- De Stichting zal in beginsel geen faunabeperkende maatregelen ondernemen die gericht zijn op het verstoren of doden (incl. eieren) van:
 - een bedreigde diersoort van de Rode Lijst
 - een bijzondere provinciale diersoort (das, kleine zwaan, wilde zwaan)
 - een diersoort welke genoemd wordt in het aanwijzingsbesluit van een Speciale Beschermingszone (SBZ/SPA) van de Vogelrichtlijn of Habitatrichtlijn.
 - een diersoort welke genoemd wordt in het aanwijzingsbesluit van een Natuurbeschermingsgebied
- De Stichting zal zich nauw betrekken bij het faunabeleid en het opstellen van provinciale Faunabeheerplannen. Hiertoe heeft LNH een vertegenwoordiging in het bestuur van de Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland (FBE). De uitvoering van het faunabeheer zal plaatsvinden binnen het beleid van de vastgestelde Faunabeheerplannen.
- Volgens het provinciale beleid mogen er geen kievitseieren worden geraapt. LNH heeft geen argumenten om van dit beleid af te wijken. Dit houdt in dat in de terreinen welke de Stichting beheerd geen kievitseieren mogen worden geraapt. Het zoeken naar kievitnesten is alleen toegestaan indien dit in het kader van de weidevogelmonitoring plaatsvindt.

2.3 BEHEERSTRATEGIEËN

Sinds eind jaren zeventig is binnen het natuurbeheer discussie ontstaan op welke manier een terrein kan worden beheerd. Om de natuurdoelen te bereiken kan per natuurgebied voor een bepaalde beheerstrategie worden gekozen, welke uiteenloopt van nietsdoen en ingrijpen, tot het toestaan van agrarische of recreatieve gebruiksfuncties. Hierbij dient opgemerkt te worden dat de keuze voor het doel voorafgaat aan de keuze van de beheerstrategie. Ter illustratie: voor gebieden die onder de Habitat- en Vogelrichtlijn vallen worden soorten aangewezen waarvoor een instandhoudings- en kwaliteitsverplichting bestaat. Deze soorten vormen onderdeel van de terreindoelstelling, de gevoerde beheerstrategie is een middel om aan de verplichtingen te kunnen voldoen.

Welke beheerstrategie in een terrein wordt nagestreefd, hangt af van de aard en grootte van het terrein. De keuze van een bepaalde beheerstrategie is van invloed op de wijze waarop het faunabeheer zal worden toegepast. Voor het beheer van de terreinen onderscheidt LNH in totaal vijf beheerstrategieën. Deze beheerstrategieën zijn afgeleid van het 'Handboek Natuurdoeltypen' (2001, Ministerie van LNV) en verschillen van elkaar in de mate van menselijk ingrijpen in de natuurlijke processen.

Een richtlijn voor het al of niet toepassen van een faunabeleid binnen een bepaalde beheerstrategie wordt hieronder gegeven:

Beheerstrategie	Terreingrootte	mogelijk faunabeleid
nagenoeg natuurlijk	> 1000 ha	nietsdoen (begrazing) *)
begeleid natuurlijk	> 250 ha	nietsdoen, (begrazing) *)
halfnatuurlijk landschap	0,5 – 250 ha	nietsdoen tot ingrijpen *)
natuurrijk cultuurlandschap	> 0,1 ha	soortbevordering en soortbeperking *)
multifunctioneel	> 0,1 ha	soortbevordering en soortbeperking *)

*) In Speciale Beschermingszones (SBZ of SPA-gebieden) van de Habitatrichtlijn of Vogelrichtlijn kan ingrijpen noodzakelijk zijn als aantal en kwaliteit van de aangewezen soorten en habitattypen achteruitgaat.

2.4 SOORTGERICHTE MAATREGELEN

Ten behoeve van zeldzame en bedreigde soorten bestaat de mogelijkheid om speciale beheermaatregelen uit te voeren: de zogenaamde soortgerichte maatregelen. Dit gebeurt vooral in gevallen waarin een beheerstrategie 'half-natuurlijk', 'cultuurrijk natuurlandschap of 'multifunctioneel' wordt nagestreefd.

In nagenoeg en begeleid natuurlijke landschappen liggen soortgerichte maatregelen minder voor de hand. In dit soort terreinen zal in principe alleen gestuurd worden in processen die invloed hebben op de waterpeilfluctuatie, de waterkwaliteit, erosie of de wijze van begrazing. Echter, in de Speciale Beschermingszones (SBZ) kunnen ook soorten zijn aangewezen waarvoor een instandhoudingsverplichting bestaat. In deze gevallen zal er toch van de soort moeten worden uitgegaan. Dit houdt in dat ook in de meer natuurlijke landschappen ingegrepen kan worden indien zeer zeldzame, sterk bedreigde of internationaal bedreigde soorten dreigen te verdwijnen. Dergelijke maatregelen kunnen bestaan uit bv. plaggen en de (her)introductie van begrazers of verdwenen soorten.

Beleidsuitgangspunt soortgerichte maatregelen

Soortgerichte maatregelen betreffen altijd bijzondere of bedreigde soorten of levensgemeenschappen, waarbij het reguliere beheer (o.a. waterhuishouding, begrazing, maai-regime) niet meer garant staat voor voldoende kwaliteit van de levensgemeenschap. Belangrijk uitgangspunt van de soortgerichte maatregelen is, dat niet het individuele beheer van elke soort centraal staat, maar juist het beheer van de levensgemeenschap(en) waarin de soort voorkomt.

Soortgerichte maatregelen kunnen in een terrein op twee manieren worden toegepast:

- soortbevorderende maatregelen
- soortbeperkende maatregelen

De keuze voor de na te streven levensgemeenschappen en de daarmee samenhangende soorten en maatregelen, wordt vastgelegd in een provinciaal natuurgebiedsplan, gevolgd door een beheerplan, inrichtingsplan of beheerriichtlijn van het desbetreffende terrein of object. In zo'n plan worden de natuur- en landschapsdoelen, de te voeren beheerstrategie en het beheer omschreven. Ten aanzien van de fauna (en flora) worden in het beheerplan de soorten - of gemeenschappen waartoe bepaalde soorten behoren - genoemd waarop het beheer zich richt, inclusief de te nemen soortbeperkende en/of soortbevorderende maatregelen.

2.5 SOORTBEVORDERENDE MAATREGELN

Onder 'soortbevorderende maatregelen' worden beheermaatregelen verstaan die speciaal gericht zijn op kwaliteitsverbetering van het ecosysteem waarbinnen een bedreigde soort voorkomt. Deze maatregelen kunnen daarom ook een groep van soorten betreffen.

Beleidsuitgangspunt soortbevorderende maatregelen

LNH vindt dat soortbevorderende maatregelen toegepast kunnen worden indien een diersoort op provinciaal, nationaal of internationaal niveau bedreigd is. Hierbij moet duidelijk zijn, dat een gunstige instandhouding van de soort niet meer kan worden gegarandeerd als de maatregelen achterwege blijven. Wanneer terreinen speciaal zijn aangewezen met het oog op het behoud van soorten (Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn, Natuurbeschermingswetgebieden) ligt het uitvoeren van soortbevorderende maatregelen voor de hand.

Omdat populaties van soorten aan verandering onderhevig zijn, zijn er ook soortgerichte maatregelen mogelijk voor soorten die momenteel nog niet bedreigd zijn, maar dat wel zullen worden. Binnen de beleidskaders zal dan worden bekeken of er soortbevorderende maatregelen worden uitgevoerd.

Soortbevorderende maatregelen zijn ook mogelijk als onderdeel van de voorlichting of educatie, met name daar waar het gaat om de mens dichter bij de natuur te brengen.

Soortbevorderende maatregelen omvatten onder meer:

- *Het verrichten van beheer- en inrichtingswerkzaamheden om voor de fauna belangrijke terreincondities in stand te houden of te herstellen, bijvoorbeeld plaggen, maaien, begrazen, kappen, opengraven van petgaten, het creëren van nestgelegenheden en voortplantingsplekken.*
- *Het behoud van de rust op de daarvoor in aanmerking komende plaatsen en tijdstippen.*
- *Het toezicht op het terreinbezoek in relatie tot de nagestreefde natuur- en cultuurwaarden.*
- *Herintroductie van diersoorten.*

Meer gedetailleerde uitgangspunten en voorbeelden van soortgerichte maatregelen worden genoemd in hoofdstuk drie.



Zwarte stern heeft baat bij soortbevorderende maatregelen (foto Nico Dekker)

2.6 SOORTBEPERKENDE MAATREGELEN

Er wordt van 'soortbeperkende maatregelen' gesproken als er in een terrein maatregelen worden getroffen die leiden tot aantalsbeperking en/of populatieafname van een bepaalde diersoort.

Beleidsuitgangspunt soortbeperkende maatregelen

In het algemeen geldt dat de Stichting doelbewuste regulering van de fauna, in de zin van beperking van aantallen, alleen zal toepassen:

- wanneer de ontwikkeling van de populatie van een diersoort afbreuk doet aan de waarde van het ecosysteem of het leefgebied van een bedreigde dier- of plantensoort. Het ecosysteem, de bedreigde dier- of plantensoort, en/of de levensgemeenschap waartoe de bedreigde soorten behoren, worden dienen benoemd te zijn in het beheerplan.
- wanneer er gevaar ontstaat voor de volksgezondheid of de veiligheid.
- wanneer er aan derden - op aangrenzende gronden - financiële schade wordt toegebracht welke wettelijk verhaald kan worden op LNH.

De soortbeperkende maatregelen worden in het algemeen uitgewerkt in Faunabeheerplannen, die de goedkeuring van het college van GS vereisen en waaraan LNH meewerkt.



Grauwe ganzen kunnen door hun massale begrazing schade toebrengen aan natuurdoelen. In sommige gevallen kan dan sprake zijn van soortbeperkende maatregelen. (foto Ger Tik)

3

SOORTBEVORDERENDE MAATREGELEN

3.1 BEGRIPSOMSCHRIJVING

Onder soortbevorderende maatregelen wordt verstaan: het toepassen van maatregelen in het beheer (o.a. maaien, begrazen, plaggen, kappen, aanpassing waterhuishouding), welke het voortplantings- en/of foerageergebied van bepaalde soorten bevorderen. Ook behoud van de rust en het uitvoeren van toezicht behoort in terreinen met hoge natuurwaarden tot de soortbevorderende maatregelen. Tot een zeer speciale vorm van soortbevorderende maatregelen behoort het introduceren van soorten in gebieden waar zij de afgelopen eeuw zijn verdwenen.

3.2 WELKE SOORTEN KOMEN IN AANMERKING?

Beleidsuitgangspunten

Landschap Noord-Holland vindt dat een aantal van de in Nederland voorkomende soorten in aanmerking kan komen voor soortbevorderende maatregelen. Dit betreft vooral soorten die landelijk of internationaal als zeldzaam of bedreigd zijn geclassificeerd. Daarnaast kunnen er ook maatregelen worden genomen voor soorten die op provinciaal niveau zeldzaam of bedreigd zijn (soorten van de provinciale Rode lijst), of voor soorten die in de toekomst als bedreigd worden gekwalificeerd.

Bovendien is het van belang dat de soorten die in aanmerking komen voor soortbevorderende maatregelen, kenmerkend zijn voor het betreffende ecosysteem en passen in de terreindoelstelling. De mate waarin de soort landelijk of internationaal wordt bedreigd is hierbij zwaarwegend. Tevens dient er voldoende kennis beschikbaar te zijn over de soort (aantallen, verspreiding, habitateisen, beheer).

Uitzonderingen

In de natuurterreinen die LNH beheert, wordt zoveel mogelijk het bovenstaande beleid gehanteerd. De keuze van soorten wordt in hoofdzaak bepaald door tabel 3.1, maar hiervan kan in de volgende gevallen afgeweken worden:

- in het kader van soortbevorderende maatregelen die in opdracht van derden worden uitgevoerd;
- in het kader van een landelijke of provinciale actie;
- in stedelijke gebieden, waar weinig natuur aanwezig is;
- in het kader van educatieve doeleinden: bijvoorbeeld om het publiek te betrekken bij het natuurbeheer, bij een bezoekerscentrum of bij scholen.

De uitzonderingen dienen gemotiveerd te worden.

Een beknopt overzicht van soorten waarvoor soortbevorderende maatregelen kunnen worden genomen is gegeven in Tabel 3.1. Voor een uitgebreid overzicht per soort, zie de tabellen in het bijlagendeel van deze nota: Toelichting en tabellen.

Tabel 3.1. Soorten die in aanmerking komen voor soortbevorderende maatregelen

Nationaal of provinciaal zeldzame of bedreigde soorten	Internationaal bedreigde of zeldzame soorten
<ul style="list-style-type: none">▪ Soorten van de nationale Rode en Blauwe Lijsten▪ Doelsoorten Handboek Natuurdoeltypen in Nederland en de landelijke Subsidieregeling Natuur (Programma Beheer)▪ Provinciale doelsoorten (faunabeleid, beleid verbindingzones, soortbeschermingsmaatregelen)▪ Provinciale Rode Lijstsoorten	<ul style="list-style-type: none">▪ Vogelsoorten genoemd in de EU-Vogelrichtlijn▪ Vogelaantallen zoals vastgelegd in de Ramsar-Conventie▪ Diersoorten genoemd in de EU-Habitatrichtlijn

3.3 CRITERIA VOOR SOORTBEVORDERENDE MAATREGELLEN

Beleidsuitgangspunten

Als blijkt dat voor het behouden van internationaal, nationaal of provinciaal bedreigde of zeldzame diersoorten het reguliere beheer niet toereikend is, dan kan er onder de volgende voorwaarden worden overgegaan tot soortbevorderende maatregelen:

- de soort is zeldzaam of bedreigd (zie tabel 1)
- de soort moet passen binnen de actuele doelstelling van het terrein
- uit monitoring blijkt voor de soort in het terrein sprake te zijn van een blijvende achteruitgang
- de soort komt (kwam) van nature voor in het terrein
- de reguliere beheerwerkzaamheden zijn onvoldoende om de populatie op termijn te behouden
- de soortgerichte maatregelen zijn praktisch uitvoerbaar
- de uit te voeren maatregelen zijn niet gebiedsvreemd
- de voorgenomen maatregelen zijn duurzaam of duurzaam te beheren
- na de uitvoering van de maatregelen vindt monitoring plaats om de effectiviteit te beoordelen

4

BEHEERMAATREGELEN TEN BEHOEVE VAN SOORTBEVORDERING

4.1 MAATREGELEN

De keuze van de te voeren soortbevorderende maatregelen is divers en afhankelijk van de meest effectieve maatregel. Over het algemeen kan gesteld worden dat de soortbevorderende maatregel overeenkomt met maatregelen genoemd in de provinciale, landelijke of internationale herstelprogramma's. Dit soort programma's richten zich doorgaans op het bestrijden van negatieve effecten veroorzaakt door: verzuring, vermesting (= eutrofiëring), verdroging, versnippering, verontrusting of een opgetreden habitatverandering. Het voert te ver om in deze nota per soort de beheermogelijkheden te noemen, maar een aantal veel voorkomende maatregelen wordt hieronder per thema toegelicht.

4.2 VISSTANDBEHEER

Onder bepaalde omstandigheden kunnen vissoorten worden uitgezet in het kader van actief biologisch beheer van het watersysteem. Doelstelling hierbij is het verbeteren van het watermilieu, in het bijzonder gericht op het realiseren van heldere wateren welke begroeid zijn met helofyten (hoogopgaande oeverplanten) en waterplanten.

Beleidsuitgangspunt visstandbeheer

- Actief biologisch beheer kan alleen plaatsvinden in het kader van een visstandbeheerplan en/of een integraal herstelplan gericht op de verbetering van zowel de visstand als het watermilieu.
- Maatregelen ter verbetering van de visstand dienen zich te richten op visstandtypen waarin bedreigde of bijzondere vissoorten in voorkomen.
- Er worden geen maatregelen uitgevoerd of toegestaan:
 - Welke permanente schade toebrengt aan beschermde vissoorten (in het bijzonder soorten van de EU-Habitatrichtlijn zoals Kleine en Grote modderkruiper, Bittervoorn, Rivierdonderpad, Fint, Elft, Rivierprik).
 - Die in hoge mate een oogstbelang betreffen (beroepsvisserij)
 - Welke uitsluitend een recreatief belang dienen (sportvisserij)

Een toelichting, welke voorafgaand aan het toepassen van het visstandbeheer dient te worden geraadpleegd, is te vinden in het bijlagende deel van deze nota: Toelichting en tabellen.

4.3 KUNSTMATIGE NESTGELEGENHEDEN VOOR VOGELS EN VLEERMUIZEN

Beleidsuitgangspunt kunstmatige nestgelegenheden

De richtlijn voor het gebruik van nestkasten en het plaatsen van kunstmatige nestgelegenheden voor vogels en vleermuizen in de door de Stichting beheerde terreinen is **'ja, maar met mate'**.

Uitgangspunten

Het ophangen of aanleggen van een kunstmatige nestgelegenheid kan gebeuren vanuit de volgende uitgangspunten:

- *Soortbevorderende maatregelen en natuurbescherming*: nestkasten kunnen worden opgehangen als de soort schaars of bedreigd is (Rode Lijst). Hierbij zal de aandacht vooral uitgaan naar soorten waarbij de achteruitgang of zeldzaamheid hoofdzakelijk wordt veroorzaakt door het verdwijnen van broedgelegenheden. Tot deze maatregelen behoren ook de kasten voor kerkuil, steenuil en nestgelegenheden voor gierzwaluw.
- *Wetenschappelijk onderzoek*: in het belang van een wetenschappelijk onderzoek is het plaatsen van een nestkast voor holenbroedende vogels of overzomerende vleermuizen mogelijk. Bij dit onderzoek hoort een schriftelijk verzoek welke gepaard gaat met een onderzoeksvraagstelling en een verplichting tot rapportage.
- *Natuurbeleving en natuureducatie*: om mensen in contact te brengen met de natuur is het – onder voorwaarden – toegestaan om een beperkt aantal nestkasten te plaatsen in het kader van een educatief project, een vrijwilligersproject of in het kader van amateur-onderzoek. Nestkasten voor natuurbeleving en natuureducatie mogen niet worden geplaatst in kwetsbare terreinen of percelen, in nagenoeg natuurlijke terreinen, in terreinen waarin een procesbeheer wordt gevoerd (bv. natuurlijk bosbeheer) of in situaties waarbij conflicterende doelstellingen ontstaan.



Nestkasten mogen bij LNH, maar met mate en niet overal (foto Hans Roelofs)

Richtlijnen voor locatie, aantal en onderhoud

Ten aanzien van de locatie, aantal en onderhoud van de nestkasten gelden de volgende richtlijnen:

- Er wordt alleen in beperkte mate gebruik gemaakt van nestkasten: niet te veel en niet te opzichtig.
- Het plaatsen van nestkasten in natuurterreinen en de locatie daarvan wordt altijd eerst met het afdelingshoofd besproken. Doel en aantal nestkasten dient duidelijk te zijn, indien wenselijk wordt ecologisch advies gevraagd.
- Nestkasten worden alleen opgehangen op plaatsen waar het ophangen en controleren van de nestkasten geen verstoring van kwetsbare dier- of plantensoorten veroorzaakt.
- Situaties waarin geen nestkasten worden opgehangen zijn: natuurlijke landschappen zoals open duin, heide en kwelders, bosreservaten en bospercelen met natuurlijk bosbeheer, veenmosrijke moerasbossen of andere kwetsbare bossen en struwelen. Voor wetenschappelijk onderzoek kan een uitzondering worden gemaakt, echter na toetsing van de doelstellingen.

- Nestkasten worden niet geplaatst op plaatsen waar tegenstrijdigheden in het beheer ontstaan, zoals het plaatsen van een roefvogelkast in een gebied met een weidevogelstelling.
- Nestkasten die op verzoek worden opgehangen dienen onderhouden te worden door de belanghebbenden.
- In natuurterreinen worden de nestkasten verwijderd na beëindiging van het nestkastenproject of onderzoek, of bij gebrek aan regulier onderhoud en controle.

Voor de volgende soorten of soortengroepen wordt in de toelichting (zie bijlagen) meer in detail ingegaan op de plaatsing van nestkasten:

- Zwarte stern
- Visdiefje
- Vleermuizen in holle bomen
- Vogels in jonge bossen

Natuurbeleving en educatieve redenen

Het ophangen en controleren van nestkasten is een goede manier om mensen in contact te brengen met de natuur. Met name de Jeugdbonden voor Natuurstudie (NJV), Rangers van het Wereldnatuurfonds en het IVN maken hiervan gebruik. Ook het ophangen van een nestkast bij een bezoekerscentrum of natuurinformatiecentrum behoort hieronder.

De volgende richtlijnen worden bij het plaatsen in acht genomen:

- Het verstrekt tot aanbeveling om het gebruik van nestkasten te koppelen aan een bezoekerscentrum, een werkschuur of aan de relatief drukkere en meer parkachtige terreingedeeltes.
- Bij voorkeur richt het project zich op een wat grotere groep mensen en niet op een enkel persoon
- Indien blijkt dat na een aanvraag tot plaatsing van nestkasten, het onderhoud en de controle voor rekening komt van het terreinpersoneel, dan wordt er afgezien van plaatsing.
- Geplaatste nestkasten worden verwijderd indien deze niet meer door de aanvragers worden onderhouden.

4.4 NESTBESCHERMERS VOOR WEIDVOGELS

Het plaatsen van nestbeschermers kan een soortbevorderende maatregel zijn in graslanden waar vóór 15 juni extensief wordt doorbeweid of gemaaid. Uitgangspunt is dat in de eigen terreinen zo weinig mogelijk gebruik wordt gemaakt van nestbescherming.

Richtlijnen gebruik van nestbeschermers in de eigen terreinen:

- **Maailand:** in graslanden met een uitgestelde maaidatum wordt in principe niet met nestbeschermers gewerkt. Maaien vanaf 15 juni dient voldoende waarborg te zijn om de jongen veilig te laten uitkomen en opgroeien. In sommige gevallen kan echter nog na 15 juni worden gebroed. Als het uitstellen van het maaien volgens contract niet mogelijk is kan in dergelijke gevallen met nestbeschermers worden gewerkt.
- **Weiland:** graslanden die in de broedtijd extensief worden doorbeweid zijn belangrijk voor de opvang van kuikens in en na de broedtijd. Om vertrapping van nesten te voorkomen is nestbescherming mogelijk in weilanden die worden doorbeweid.

Vrijwillige weidevogelbescherming

In terreinen van derden waar via vrijwillige weidevogelbescherming met nestbescherming wordt gewerkt, wordt aanvullend gestreefd naar extra aandacht voor de opvang van opgroeiende kuikens. Dit kan optreden als er te weinig oppervlak aan lang gras aanwezig is tijdens de kuikentijd.

Bij de organisatie en begeleiding dient er op gewezen te worden dat de bescherming van de weidevogels centraal staat. Personen die zicht met nestbescherming bezighouden dienen er daarom voor te zorgen dat de dieren zo min mogelijk worden verstoord. Uitgangspunt is

hierbij bescherming, niet het zoeken van nesten en eieren. Nestbeschermers worden – om predatie te voorkomen – uitgezet met zo min mogelijk personen, bij voorkeur door één persoon. Het grasland wordt zo weinig mogelijk afgezocht op nesten, ten hoogste wordt 1x in de week gezocht. In predatiegevoelige gebieden is deze frequentie te hoog: hier worden maar 1 of 2x gedurende het broedseizoen de nestbeschermers uitgezet.

Om sterfte onder kuikens te voorkomen vindt er geen inspectie plaats bij lage temperaturen (< 10° C) of tijdens regen. Er wordt een kaart bijgehouden waarop de nesten staan, inclusief de soort weidevogel.

4.5 BIJENKASTEN

Beleidsuitgangspunt

In de natuurgebieden welke LNH duurzaam beheert, wordt een terughoudend beleid - **'nee, tenzij'** - gevoerd als het gaat om het plaatsen van bijenkasten.

Een uitzondering hierop vormen locaties waarbij bijenkasten een onderdeel vormen van de voorlichting of educatie, of in het kader van het instandhouden van 'oude ambachten'. De richtlijnen voor het plaatsen van bijenkasten dienen hier echter wel zoveel mogelijk in acht te worden genomen.

Richtlijnen voor het plaatsen van bijenkasten zijn uitgewerkt het bijlagendeel van deze nota: Toelichting en tabellen.

Het **'nee, tenzij'** beleid berust op het feit dat er aanwijzingen bestaan dat hoge dichtheden van honingbijen, afkomstig uit bijenkasten, nadelig kunnen zijn voor de wilde bijenfauna van natuurterreinen. Bloemen die door wilde bijen worden bezocht, worden namelijk ook vrijwel allemaal door honingbijen bezocht. Vooral gespecialiseerde wilde bijen, waaronder bedreigde soorten (Rode Lijst), kunnen door concurrentie met voedseltekort te maken krijgen. Dit zal vooral optreden in periodes van voedselschaarste, zoals het ontbreken van voldoende nectarplanten. In dit opzicht is het ook van belang te weten dat wilde honingbijen van nature weinig in ons land voorkwamen, dit in tegenstelling tot de inheemse bijensoorten.

- *NB: zie de toelichting tav bijenkasten in de bijlagen*

5

HERINTRODUCTIE VAN DIERSOORTEN

5.1 HERINTRODUCTIE

Onder herintroductie wordt het introduceren van een diersoort verstaan welke de afgelopen 100 jaar uit het gebied is verdwenen. Herintroductie is een speciale vorm van soortbevorderende maatregelen en kan als middel eventueel overwogen worden om de natuurkwaliteit van een gebied te herstellen.

De methode van herintroductie omvat het introduceren van de soort zelf in het onderhavige terrein. Het betreft hier het gecontroleerd uitzetten van individuen of eieren.

Beheermaatregelen als nabeweiden, gefaseerd maaien, het aanleggen voortplantingsplekken en faunapassages, worden gerekend tot de soortbevorderende maatregelen.

Herintroductie is aan de orde als de natuurkwaliteit is achteruitgegaan door verzuring, vermisting (eutrofiëring), verdroging of versnippering. Deze achteruitgang gaat veelal gepaard met het verdwijnen van een geschikt habitat, in het bijzonder de voortplantings- en foerageergebieden. Er kan tot herintroductie worden overgegaan als de gewenste of karakteristieke soorten, ondanks beheerinspanningen of de geschiktheid van het terrein, een gebied niet meer kunnen koloniseren vanwege verspreidingsproblemen.

Beleidsuitgangspunten

In principe staat Landschap Noord-Holland terughoudend tegenover het herintroduceren van diersoorten in de door haar beheerde terreinen. Zij hanteert hierbij een zgn. *'nee, tenzij'* beleid.

LNH zal eerst proberen om de omstandigheden voor de soort te verbeteren, d.m.v. herstelmaatregelen of door het stimuleren van (half-)natuurlijke processen die leiden tot de gewenste kwaliteitverbetering.

Als blijkt dat soorten – die op grond van hun habitateisen in een gebied verwacht kunnen worden - zich niet kunnen vestigen of uitbreiden, dan kan na zorgvuldige afweging besloten worden om tot herintroductie over te gaan.

Voor herintroductie is altijd een door LNH gesteunde afweging nodig, en - indien het om een wettelijk beschermde soort gaat - ook een ontheffing.

5.2 CRITERIA VOOR HERINTRODUCTIE

Soorten die niet zijn bedreigd komen niet in aanmerking voor herintroductie. Een uitzondering hierop vormen vissoorten die kunnen worden uitgezet in het kader van actief biologisch beheer (het betreft hier doorgaans jonge snoek, waarbij het zelden gaat om een herintroductie maar om de verjonging van de populatie).

De criteria die worden gehanteerd om te beoordelen of een diersoort in aanmerking komt voor herintroductie staan hieronder vermeld:

Er kan *alleen* tot herintroductie worden overgegaan:

- Als de eisen die de soort stelt aan zijn leefomgeving voldoende bekend zijn, en bekend is waarom de soort het terrein nog niet vanzelf heeft bereikt.

- Als de soort in het verleden in het gebied voorkwam. Indien dit niet voldoende goed gedocumenteerd is, dan dient de soort in het verleden in de direct naaste omgeving te zijn waargenomen.
- De soort moet passen binnen de doelstelling van het terrein, of daarvan deel uitmaken.
- Het milieu moet geschikt zijn voor de soort.
- De soort is ondanks eerdere soortbevorderende maatregelen niet teruggekomen.

Afwegingen welke een belangrijke rol spelen bij herintroductie:

- Is het verdwijnen van de soort te wijten aan de mens of een achteruitgang van de soort zelf (klimatologisch effect, inteelt of ziekte)?
- Zijn de factoren die geleid hebben tot de achteruitgang inmiddels opgeheven?
- Is het huidige milieu en de leefomgeving geschikt voor de te herintroduceren soort?
- Kan de soort op eigen kracht het terrein bereiken, eventueel door beïnvloeding d.m.v. Aanleg verbindingzones of faunapassages?
- Is de aanwezigheid van plantensoorten (waard- en nectarplanten) en/of andere diersoorten een voorwaarde of juist een bedreiging voor de herintroductie?

Voorwaarden voor de uitzetting van een soort

Als aan alle bovenstaande criteria is voldaan, en de genoemde afwegingen zijn gemaakt, dan kan besloten worden tot de herintroductie van een soort. De onderstaande voorwaarden zijn daarbij van toepassing:

- Het besluit tot herintroductie wordt gedragen door een managementbesluit, gezamenlijk met de betrokken beheerder en beleidmedewerker(s);
- Het besluit wordt goed gedocumenteerd, inclusief evaluatie van het beheer, de eventuele populaties in de provincie, de verspreidingsbarrières en de argumenten waarom tot herintroductie wordt overgegaan;
- Er wordt een ontheffing aangevraagd in het kader van art. 75 van de Ffw, om een bedreigde soort in de vrije natuur uit te zetten.
- De herintroductie zelf wordt goed gedocumenteerd (tijdstip, herkomst materiaal, plaats in het terrein);
- Er is een monitoringsprogramma en een beheerrichtlijn t.a.v. de uit te zetten soort voorhanden;
- Voor de introductie worden individuen gebruikt die zo dicht mogelijk uit de buurt komen, met in acht neming van het wetsprincipe dat er 'geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige instandhouding van de soort'.

Bijzondere bepalingen herintroductie

Volgens de Flora- en faunawet is het verboden om dieren of eieren van dieren in de vrije natuur uit te zetten (art. 14). Onder dit artikel vallen dus alle diersoorten en niet uitsluitend de beschermde inheemse diersoorten. Het verbod geldt niet voor het uitzetten van graskarper (*Ctenopharyngodon idella*) of voor vissoorten waarop de Visserijwet 1963 van toepassing is. Deze vissoorten mogen wel worden uitgezet. (Zie de bijlage voor een overzicht van de aangewezen vissoorten volgens de algemene maatregel van bestuur artikel 1.2 en artikel 17 Visserijwet, voorts: Staatscourant 104, 28 mei 1990).

Er kan op grond van art. 75 vrijstelling worden verleend, echter alleen als er geen andere bevredigende oplossing bestaat en er geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige instandhouding van de soort.



Zilveren Maan

6

SOORTBEPERKENDE MAATREGELEN

6.1 INLEIDING

Uitgangspunt is dat LNH de intrinsieke waarde van het dier respecteert. In principe houdt dit in dat elk der inheemse diersoorten een bestaansrecht heeft in terreinen welke door LNH worden beheerd.

Toch kunnen er in bepaalde gevallen situaties ontstaan waarbij het wenselijk of soms zelfs noodzakelijk is (indien de veiligheid of gezondheid in het geding komt) om over te gaan tot soortbeperkende maatregelen. Onder soortbeperkende maatregelen worden maatregelen verstaan die leiden tot beperking van de diersoort welke schade veroorzaakt. Deze maatregelen lopen uiteen van biotoopbeheer en afrastering, tot het verjagen, verstoren, doden en/of wegvangen van deze dieren. Uiteraard dienen de maatregelen te passen binnen de wettelijke mogelijkheden van de Flora- en faunawet en de daarvan afgeleide provinciale beleidsnotitie.

Wanneer kan er tot soortbeperkende maatregelen worden overgegaan?

Tot soortbeperkende maatregelen *kan* worden overgegaan indien er sprake is van:

- schade aan derden;
- gevaar voor volksgezondheid en veiligheid ;
- schade aan fauna in eendenkooien;
- schade aan de flora en fauna in het kader van het behoud van (inter)nationaal bedreigde soorten.

In de meeste gevallen zal voor het uitvoeren van soortbeperkende maatregelen een ontheffing nodig zijn van de provincie. Een uitzondering hierop vormen de bejaagbare soorten welke onder de categorie 'wild' vallen.

LNH bepaalt aan de hand van het door haar, de provincie en het rijk vastgestelde beleid wanneer zo'n ontheffing wordt aangevraagd.

De beleidskaders hiervoor worden in dit hoofdstuk nader omschreven. Daar waar het gaat om het specifieke soortbeperkend beleid ten aanzien van een bepaalde diersoort, zoals vos, grauwe gans, ree of damhert, wordt verwezen naar hoofdstuk 7.



Vos in moerasbosje (foto Onno Steendam)

6.2 BELEID T.A.V. SCHADE AAN DERDEN

De terreinen die LNH duurzaam beheert, vormen een onderdeel van een groter landschapelijk geheel. Hoe kleiner de oppervlakte en hoe groter de versnippering van het bezit, des te sterker zal de populatieomvang van onder meer vogels en zoogdieren invloed uitoefenen – en beïnvloed worden - door de eigendommen van anderen. Bij een grote populatie van dieren bestaat er in dit verband een kans dat de dieren schade aanbrengen aan terreinen, gewassen, voedselopslagplaatsen en/of dieren van aangrenzende grondgebruikers.

In hoeverre maatregelen genomen moeten worden ter voorkoming of beperking van schade aan landbouwgewassen e.d., zal van geval tot geval beoordeeld moeten worden. Soms zal het juridisch niet duidelijk wie de eigenaar is van de dieren die de schade berokkenen. In dit soort voorkomende gevallen zal LNH een terughoudend beleid voeren ten aanzien van soortbeperkende maatregelen.

Soorten, die in de land- en tuinbouw schade kunnen veroorzaken zijn o.a. smient, meerkoet, grauwe gans, vos en haas. De kans op financiële schade wordt in belangrijke mate bepaald door o.a. de aard van de gewassen die geteeld worden en de wijze waarop de gewassen (of de voedselopslag) beveiligd worden. Op deze factoren kan LNH over het algemeen geen invloed uitoefenen. Wel zal LNH na moeten gaan in hoeverre het mogelijk is om landbouwschade te voorkomen, vooral als er sprake is van aantoonbaar verwijtbaar handelen. Dit kan bijvoorbeeld optreden als er geen jacht, faunabeheer of verjaging is uitgevoerd om de landbouwschade te beperken.

Beleidsuitgangspunt schade aan derden

Uitgangspunt is dat in de door LNH duurzaam beheerde terreinen, er op voorhand geen soortbeperkende maatregelen zullen worden uitgevoerd in gevallen waar uitsluitend sprake is van economische schade. In deze gevallen zal LNH in eerste instantie altijd nagaan of er alternatieven zijn om de landbouwschade te vermijden of te voorkomen.

In aangrenzende, niet in eigendom zijnde percelen, wordt er van uitgegaan dat de gebruiker van de gronden waar de schade plaatsvindt alles doet wat in zijn vermogen ligt om de schade te beperken, inclusief het inschakelen van de eventuele jachthouder. Wanneer dit niet effectief blijkt te zijn, kan ingrijpen aan de orde zijn.

Allereerst dient overwogen te worden of de schade aan derden een reëel probleem is waarvoor LNH aansprakelijk kan worden gesteld en wat de indirecte schade aan de flora en fauna kan zijn (bv. stoppen bedrijfsvoering agrariër waardoor weidevogeldoelen niet meer gehaald kunnen worden). Indien er in dit soort gevallen juridisch sprake is van verwijtbaar handelen, dan zal LNH ontheffing aanvragen voor soortbeperkende maatregelen. Het moet dan wel duidelijk zijn dat de gebruikte methoden (blijvend) het beoogde effect sorteren en andere alternatieven ontbreken.

Als er overgegaan dient te worden tot soortbeperkende maatregelen, dan zullen allereerst maatregelen worden overwogen als biotoopbeheer of afrastering. Indien van deze maatregelen geen effect kan worden verwacht, dan zal worden overgegaan tot verjaging. Indien ook dit géén optie is, dan zal in het uiterste geval worden overgegaan tot het doden van schadeveroorzakende dieren (incl. keren, schudden of het insmeren van eieren met maïsolie).

Voor verjaging of het doden van dieren zal altijd binnen de wettelijke bepalingen en mogelijkheden worden gehandeld (incl. vrijstelling, aanwijzing of ontheffing art 65, 67 of 68 Ff-wet).

LNH zal daar waar het gaat om het uitbetalen van economische schade aan de landbouw zelf geen vergoedingen uitbetalen.

6.3 BELEID T.A.V. VOLKSGEZONDHEID EN VEILIGHEID

Beleidsuitgangspunt volksgezondheid en veiligheid

Als de volksgezondheid en de veiligheid in gevaar zijn, zal LNH via het ontheffingenbeleid ingrijpen. Tenzij afrastering of biotoopbeheer tot de mogelijke alternatieven behoort, zal dit in de meeste gevallen inhouden dat er dieren worden verjaagd, er afschot wordt gepleegd, of dat dieren worden gevangen en evt. vervolgens gedood.

In de praktijk zal het hierbij gaan om soorten welke dijken ondermijnen (muskusrat), aanrijdingen veroorzaken (ree, damhert, ganzen) of ziektes kunnen verspreiden (bruine en zwarte rat, en - indien in de toekomst noodzakelijk – de vos, in verband met de vossenlintworm of hondsdolheid).

6.4 BELEID T.A.V. SCHADE IN EENDENKOOIEN

Beleidsuitgangspunt schade in eendekooien

In werkzame eendekooien is het van belang dat de traditionele kooikersactiviteiten en/of het ringen van vogels niet verstoord wordt door predatoren (zoals bijvoorbeeld de vos). In deze kooien zal er in principe van uitgegaan worden, dat de invloed van predatoren door middel van verjaging, wegvangen of afschot wordt beperkt. Uiteraard geschiedt dit binnen de wettelijke maatregelen en het provinciale ontheffingen- en vrijstellingsbeleid.

6.5 BELEID T.A.V. SCHADE AAN DE FAUNA

Gezien het grote aantal wisselwerkingen en onderlinge betrekkingen binnen een ecosysteem, is de oorzaak van optredende veranderingen hierin niet altijd even makkelijk te achterhalen en veelal niet aan één factor toe te schrijven. De oorzaak van de veranderingen kan gelegen zijn in zowel veranderingen binnen als buiten het terrein. Zij kunnen het gevolg zijn van overwegend menselijke ingrepen, van overwegend natuurlijke processen of van een combinatie van beide. Of er bij de optredende veranderingen sprake is van schade aan het ecosysteem hangt af van de beheerdoelstelling welke voor het terrein wordt nagestreefd. In zekere zin is daarmee de constatering 'schade aan de fauna (of flora)' arbitrair: zij wordt bepaald door het voorgenomen beleid en de beleidsmatige afbakening van nationaal en internationaal bedreigde diersoorten.

In de praktijk kan het echter voorkomen dat bij het achterwege blijven van een aantalsbeperking, er diersoorten kunnen zijn die zich zodanig in aantal kunnen uitbreiden dat zij structureel schade berokkenen aan het nagestreefde ecosysteem en de daarin voorkomende bedreigde diersoorten (of plantensoorten). Veelal ontstaan dergelijke problemen omdat voor de bedreigde soorten slechts een beperkt leefgebied beschikbaar is. In de meeste gevallen is het leefgebied verkleind of versnipperd geraakt door bebouwing, infrastructuur, intensivering van de landbouw, verdroging of vermesting (eutrofiëring).

In een aantal gevallen kan de aantalontwikkeling van een bepaalde soort (predator of concurrent) er toe leiden dat lokale populaties van zeldzame, bedreigde soorten dreigen uit te sterven, waardoor de doelstellingen in een terrein niet meer kunnen worden gehaald. Wanneer dit het geval is kunnen soortbeperkende maatregelen, als een bijzondere vorm van soortbevorderende maatregelen, worden overwogen. Deze situatie treedt vooral op bij natio-

naal bedreigde diersoorten (Rode Lijstsoorten), soorten waarvoor Nederland een internationale betekenis heeft of bij voedselstress.

Voorbeelden wanneer soortbeperkende maatregelen t.a.v. de fauna kunnen worden uitgevoerd:

- De dichtheid neemt door predatie of concurrentie zodanig af dat het terrein haar internationale betekenis verliest (Vogelrichtlijngebieden: structurele daling onder 1% norm van de Ramsar conventie; instandhoudingsdoelen Habitatrichtlijn);
- De dichtheid van een bedreigde soort neemt door predatie of concurrentie zodanig af, dat de terreindoelstelling niet meer wordt gehaald. Dit geldt ook voor de door het Rijk gestelde dichtheidsnormen voor beheersubsidie in het kader van het weidevogelbeheer.
- Het terrein verliest door predatie of concurrentie geheel zijn betekenis als voortplantingsgebied.

Beleidsuitgangspunt schade aan de fauna

Er kan tot soortbeperkende maatregelen worden overgegaan als het aannemelijk is dat een bedreigde diersoort door concurrentie of predatie van een andere diersoort zodanig afneemt, dat de terreindoelstelling structureel niet meer gehaald wordt, of binnen zeer afzienbare tijd niet meer gehaald kan worden.

LNH zal dan binnen de wettelijke en de door haar zelf gestelde voorwaarden overwegen om gebruik te maken van soortbeperkende maatregelen, zoals genoemd in de Flora- en faunawet en de provinciale uitwerking daarvan.

Voorwaarden soortbeperkende maatregelen

Indien er waardevolle fauna wordt bedreigd door een diersoort, dan kan worden overgegaan tot soortbeperkende maatregelen indien wordt voldaan aan de volgende voorwaarden:

- Het is door waarnemingen of tellingen bekend, of aannemelijk, welke soort de populatieafname veroorzaakt, en hoe groot de populatieafname is, en:
- De soort die de schade veroorzaakt staat niet op de internationale of een Rode Lijst van bedreigde diersoorten, en:
- Alle andere mogelijkheden om de populatieafname te beperken zijn uitgeput; er zijn dus geen duurzame en praktisch toepasbare aanpassingen in de terreininrichting of het beheer mogelijk om de concurrentie of predatie te beperken, en:
- In het terrein of terreindeel is sprake van de beheerstrategie 'half-natuurlijk' of 'multi-functioneel', en:
- De bedreigde soort maakt deel uit van de terreindoelstelling en voldoet voorts aan alle eisen zoals genoemd onder 'soortbevorderende maatregelen', en:
- De soort die door een predator of concurrent wordt bedreigd is nationaal (Rode Lijst), of internationaal bedreigd (opgenomen in de EU-Habitatrichtlijn, EU-Vogelrichtlijn, of een internationaal waardevolle populatie in het kader van de Ramsar-Conventie), en:
- Het is in het kader van de provinciale uitwerking van de Ffw, wettelijk toegestaan om de soort welke de populatieafname veroorzaakt in aantallen te beperken (onthefingenbeleid).

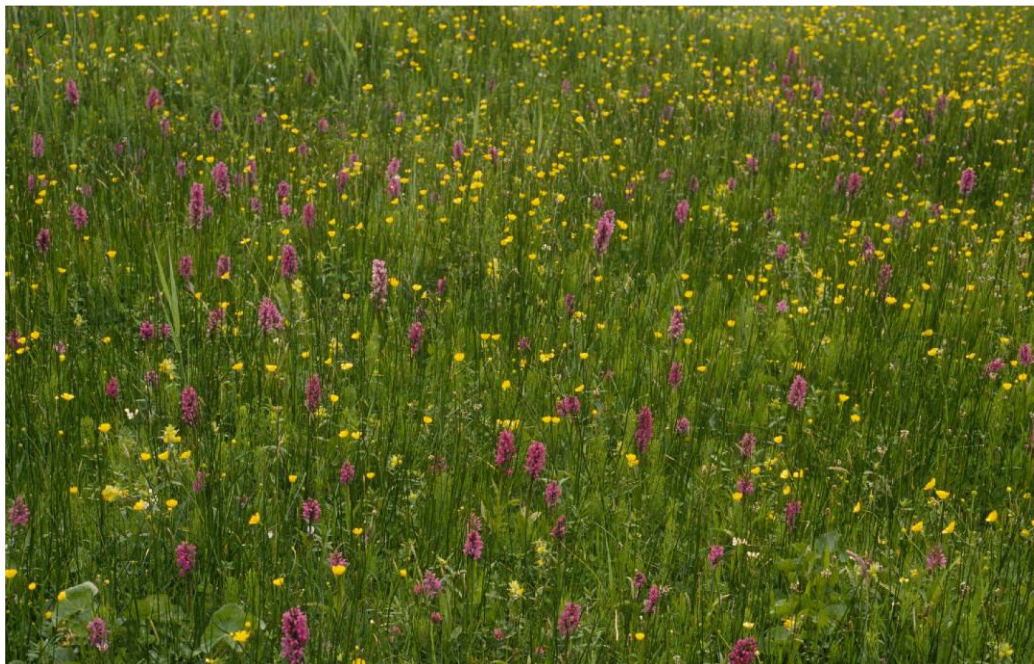
6.6 BELEID T.A.V. SCHADE AAN FLORA OF VEGETATIE

Inleiding

Lokaal kan eutrofiëring van voedselarme vegetatietypen, bijvoorbeeld door uitwerpselen van meeuwen of ganzen, een reden tot ontheffingverlening vormen. De provincie Noord-Holland hanteert in haar beleid het uitgangspunt dat het belang geschaad wordt als door deze vorm van eutrofiëring het voor dat gebied gestelde – en door de provincie erkende - natuurdoel niet kan worden gerealiseerd. Landschap Noord-Holland sluit zich hierbij aan. Bij schade aan onvervangbare of moeilijk vervangbare vegetatietypen (moerasheiden, veenmosrietland, schraalland), zal LNH daarom overwegen om gebruik te maken van de provinciale ontheffingverlening.

Voorwaarden soortbepurende maatregelen t.a.v. bedreigde flora en vegetatie:

- De soort is nationaal bedreigd of ernstig bedreigd (Rode Lijst, zie bijlage 1 en 2), of de soort of vegetatie is internationaal bedreigd en opgenomen in de EU-Habitatrichtlijn (als soort of als habitatype), *en*:
- In het terrein of terreindeel is sprake van de beheerstrategie 'half-natuurlijk' of 'multifunctioneel', *en*:
- De bedreigde soort maakt deel uit van de terreindoelstelling en voldoet voorts aan alle eisen zoals genoemd onder 'soortbevorderende maatregelen', *en*:
- De bedreigde plantensoort dreigt geheel door overbegrazing, vertrapping, of eutrofiëring uit het terrein te verdwijnen, *en*:
- Er komen in de directe omgeving geen vergelijkbare groeiplaatsen met de bedreigde plantensoort of plantengemeenschap voor (kans op herkolonisatie is nihil), *en*:
- Het is door waarnemingen of tellingen bekend, of aannemelijk, welke soort de populatieafname veroorzaakt, en hoe groot de populatieafname is, *en*:
- Alle andere mogelijkheden om de populatie- of vegetatieafname te beperken zijn uitgeput; er zijn dus geen duurzame en praktisch toepasbare aanpassingen in de terreinrichting of het beheer mogelijk om de schade te beperken, *en*:
- Het is in het kader van de provinciale uitwerking van de Flora & Fauna wet wettelijk toegestaan om de soort welke de populatieafname veroorzaakt, in aantallen te beperken (ontheffingenbeleid).



Schraalland kwetsbaar voor vertrapping (Foto Jos Teeuwisse)

6.7 MAATREGELEN TER BEPERKING VAN EEN POPULATIE

In het voorgaande is al aangegeven onder welke voorwaarden kan worden besloten om in te grijpen in een populatie. Bij een dergelijk ingrijpen zijn verschillende wettelijk toegestane methoden als verjagen, wegvangen, legselverstoring of zelfs het doden van dieren mogelijk.

Bij het opstellen van beheerplannen dient voor elk terrein afzonderlijk bepaald te worden welke maatregelen in het licht van de gekozen doelstellingen noodzakelijk zijn. De volgende maatregelen kunnen worden toegepast indien aantalsbeperking gewenst is:

- Biotoopbeheer
- Afrasteren
- Verjagen
- Wegvangen
- Legselverstoring
- Afschot

Uitgangspunt bij alle maatregelen is dat bij de keuze van de toe te passen methode de aspecten als effectiviteit en neveneffecten mede bepalend te zijn. In alle gevallen wordt, indien uitvoerbaar en effectief, biotoopbeheer als belangrijkste vorm van populatiebeheer gezien. Ook afrasteren, indien effectief en financieel uitvoerbaar, behoort tot de alternatieven.

Indien biotoopbeheer of afrastering als populatiebeperkend alternatief niet effectief of uitvoerbaar blijkt te zijn, dan kan - binnen de regelgeving van de Flora- en faunawet - worden overgegaan tot verjaging of wegvangen.

Indien géén van de hiervoor genoemde maatregelen effectief of uitvoerbaar blijkt te zijn, dan kan in het laatste geval worden overgegaan tot legselverstoring of tot afschot.

Een toelichting op de maatregelen is te vinden in het bijlagendeel van het faunabeleid: Toelichting en tabellen.

7

SOORTBEPERKENDE MAATREGELLEN T.A.V. BEPAALEN DIERSOORTEN

7.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk wordt per dier of diergroep een overzicht gegeven van soortbeperkende maatregelen. Bij het toepassen van de maatregelen wordt er van uitgegaan dat ze passen binnen de beleidsuitgangspunten zoals genoemd bij:

- de algemene beleidsuitgangspunten faunabeheer (hoofdstuk 2),
- de soortbevorderende maatregelen (hoofdstuk 3),
- de soortbeperkende maatregelen (hoofdstuk 6).

Uitgangspunt

In principe zijn de criteria genoemd onder de soortbeperkende en soortbevorderende maatregelen (hoofdstuk 3 en 6) voldoende om per diersoort tot een afweging te komen. Daarnaast geven de provinciale faunabeheerplannen en het vrijstellingen-, ontheffingen- en aanwijzingsbeleid voldoende aanknopingspunten. Een overzicht van soorten zoals genoemd in de landelijke en provinciale vrijstellingen (artikel 65) aanwijzingen (artikel 67) en ontheffingen (art68), wordt in tabel 7.1 gegeven. In de tabel staat (met de letter P) ook vermeld of er een provinciale uitwerking is van het landelijke beleid. In dat geval is een begeleidende tekst opgenomen in de bijlagen (toelichten en tabellen).

- Gezien de maatschappelijke discussie, wordt in dit hoofdstuk een aantal soorten apart toegelicht: **overzomerende ganzen, vos, ree** en **damhert**.

Tabel 7.1. Soorten die in Noord-Holland vallen onder de artikelen 65, 67 en 68

gedom. grauwegans *	art 68P	mol **	art 65L
bosmuis **	art 65L	muskusrat	art 67P
brandgans *	art 65LP,68P	nijlgans *	art 67P
Canadese gans *	art 65L, 67P,68P	patrijs	wild, niet bejaagbaar (RL)
damhert	art 67P	ree	art 67P
ekster	art 65LP,68P	rietgans *	art 65LP
fazant	wild, art 65L, 68P	ringmus	art 65L
grauwe gans *	art 65LP,67P,68P	roek	art 65L
haas	wild, art 65L,65P,68P	rotgans *	art 65LP
holenduif	art 65LP	smient	art 65LP
houtduif	wild, art 65L,68P	spreeuw	art 65PL
huismus	art 65LP	veldmuis **	art 65L
huisspitsmuis **	art 65L	verwilderde duif	art 67P
kauw	art 65LP	verwilderde kat	art 67P
kleine rietgans *	art 65L	vos	art 65L, 68P
knobbelzwaan	art 65LP,67P,68P	wilde eend	wild, art 65LP
kolgans *	art 65LP	woelrat	art 65L
konijn	wild, art65L,68P	zwarte kraai	art 65PL
meerkoet	art 65LP,68P	beverrat	art 67LP

* overzomerende ganzen: art 65L, art 68P.

** voor het tegengaan van overlast in en rond het huis geldt een vrijstelling van de verbodsbepalingen

Afkortingen: P = provinciaal, L = Landelijk, RL = Rode Lijst.

7.2 GANZEN

7.2.2 Bestaand beleid t.a.v. ganzen

Overwinterende ganzen

Sedert september 1999 mogen overwinterende grauwe ganzen (1 september – 1 mei) niet meer worden bejaagd. Wel kan een afschotvergunning voor overzomerende grauwe ganzen worden aangevraagd (1 mei – 31 augustus).

Overzomerende ganzen

Schade door overzomerende ganzen is in beginsel een zaak tussen de grondgebruiker en de jachthouder. Zij moeten dit in onderling overleg regelen. Beide partijen moeten maatregelen nemen ter voorkoming en bestrijding van schade. Schade die wordt veroorzaakt door overzomerende ganzen wordt door het Jachtfonds niet vergoed. Het beleid is er op gericht om de schade zoveel mogelijk beperkt te houden.

Schadevergoeding

Vergoeding van schade door overzomerende ganzen is alleen mogelijk op grond van een door GS goedgekeurd faunabeheerplan. Hierin dient vastgelegd te worden welk beheer ten aanzien van de ganzen wordt gevoerd, hoe schade wordt voorkomen en wie voor een eventuele schadeclaim wordt aangesproken.

Inadequaat handelen van grondgebruiker of jachthouder waardoor schade ontstaat, kan niet verhaald worden op LNV. Indien een terreinbeheerder geen beleid voert om de schade d.m.v. jacht (of rapen en schudden eieren) te beperken, dan kan de terreinbeheerder aansprakelijk worden gesteld voor de opgetreden schade. Dit houdt in dat in gebieden waar vanuit de beheerdoelstelling afschot als ongewenst wordt gezien, bijv. handhaving rust voor kwetsbare vogels, de terreinbeheerder doorgaans de schade dient te betalen.

Schadevergoeding moet worden gezien in het kader van de rijks- en provinciale bijdrage in de beheerkosten. Momenteel worden de te verwachten kosten onvoldoende gecompenseerd via deze bijdrage en is de verwachting dat schade door overzomerende ganzen zal toenemen.

7.2.1 Probleemschets overzomerende ganzen

De laatste jaren zijn de aantallen overzomerende ganzen in graslandgebieden toegenomen, in het bijzonder van de grauwe gans. Deze toename is veroorzaakt door verwildering van tamme soorten, de ingevoerde jachtbeperkingen en verbeterde voedselomstandigheden. Ook natuurontwikkeling en het vergrote oppervlak aan natuur speelt hierbij een rol.

Met de toenemende aantallen ganzen neemt ook de schade aan de rietcultuur (dakbedekking) en het grasland en de veeteelt toe. Door het geheel afgrazen van rietvelden en het vreten van gras dat van belang is als voer voor de veestapel, ontstaat economische schade. Schade aan de grasmat kan ook leiden tot een mindere geschiktheid voor bepaalde weidevogels.

Minder riet- of grasopbrengst door ganzenvraat heeft gevolgen voor het inkomen van de gebruiker en kan leiden tot schadeclaims. De schade aan de landbouw ontstaat tussen maart en eind juni, het grootste deel houdt verband met het vliegvlug worden van de jongen en vindt in juni plaats. De hoogte en het aantal van de schadeclaims nemen momenteel toe.



Grauwe gans (foto Ger Tik)

Grauwe gans, brandgans en Canadese gans behoren volgens de nieuwe Ffw tot de beschermde vogelsoorten. Afschot, verjaging en het rapen van eieren ter voorkoming van schade is dan alleen nog mogelijk als hiervoor een ontheffing bij Gedeputeerde Staten wordt aangevraagd. Momenteel kan dat alleen via artikel 68 van de Ffw. Deze ontheffing heeft een beperkte geldigheid en moet bij terugkerende schade opnieuw worden aangevraagd. Uiteraard kan tegen elke aanvraag bezwaar worden aangetekend door derden. Van belang hierbij is de ontwikkeling dat natuurbeherende instanties in toenemende mate zullen worden aangesproken door gedupeerde agrariërs, als er geen ontheffing van het jachtverbod wordt aangevraagd in de natuurresevaten.

7.2.3 Afwegingen en uitgangspunten

Dilemma's

Eenzijds is Landschap Noord-Holland van mening dat in natuurgebieden in principe niet gejaagd moet worden op overzomerende ganzen om economische schade bij derden te voorkomen. Er zou dus ruimte geboden moeten worden aan ganzensoorten die van nature als broedvogel uit ons land bekend zijn. Echter, veel groepen 's zomers broedende ganzen zijn van oorsprong ontsnapt uit gevangenschap en verwilderd. Omdat het niet om van nature in Nederland broedende ganzen gaat, is het de vraag of er ook ruimte geboden moet worden aan verwilderde groepen ganzen. Om de genetische echtheid van een soort te behouden zou daarom regulatie van gedomesticeerde soorten wenselijk zijn.

Voorts kan het uitblijven van aantalsbeperking de natuurdoelen en het natuurbeleid ook schaden. Dit treedt vooral op in gebieden met een weidevogeldoelstelling, in gebieden met zeldzame en kwetsbare vegetatietypen of in gebieden met een landbeschermende oevervegetatie. Door vertrapping van massaal overzomerende ganzen kan de grasmat zo worden aangetast dat deze verdwijnt. Hoerdoor kan een weidevogeldoelstelling (bedreigde vogelsoorten) of schraallanddoelstelling (bedreigde flora) onder druk komen te staan. In rietzomen kan langs brede wateren zelfs ernstige afslag van het daar achter liggende land ontstaan, waardoor ingrijpen gewenst is.

Tenslotte is er nog een speciaal dilemma, nl. als aantalsbeperking kan leiden tot verstoring van natuurwaarden. Dit kan optreden in recent verworven natuurontwikkelingsgebieden op voormalige landbouwgronden. In deze gebieden kunnen in toenemende mate (grauwe) ganzen gaan pleisteren en foerageren. Om schade in de aangrenzende landbouwgebieden te voorkomen, zou na een toenemend natuurresultaat (toenemende vogelaantallen, waaronder ook grauwe gans) direct weer ingrepen dienen te worden om de populatie te reguleren. De verstoring die hierbij ontstaat kan vervolgens weer tot een afname van de aanwezige vogelaantallen leiden. Op deze wijze wordt de gewenste natuurontwikkeling onvoldoende benut en ontstaan er dilemma's met betrekking tot natuurwaarden en biodiversiteit. Dit probleem zal zich het sterkst voordoen in relatief kleine terreinen (< 100 ha) welke ingesloten liggen in landbouwgebieden.

Voorbeelden uit de praktijk

- Broedende Canadese gans en brandgans kunnen ecologisch gezien als verwilderde gedomesticeerde soorten worden beschouwd. Grauwe gans is een inheemse soort die op een aantal locaties in ons land broed. De meeste broedende grauwe ganzen zijn echter ontstaan uit witte, gedomesticeerde ganzen of door kruisingen met gedomesticeerde dieren (soepganzen). De genetische echtheid van de meeste broedende en overzomerende ganzen kan daarom veelal in twijfel worden getrokken. De ontwikkeling van dit soort groepen verwilderde ganzen wordt als ongewenst gezien en noopt bij schade aan natuurdoelen en landbouw doorgaans tot regulatie.
- In de loop van oktober komen natuurlijke populaties van de hierboven genoemde ganzensoorten in ons land voor. Deze ganzen zijn als trekvogel afkomstig uit Scandinavië, Siberië en Spitsbergen. Regulatie van deze wilde soorten is ongewenst en er zullen zgn. gedooggebieden voor deze overwinterende ganzensoorten moeten worden ingericht.

Zaak is hierbij dat er verschil wordt gemaakt tussen overzomerende en overwinterende ganzen.

- In het kader van het weidevogelbeheer in de veenweidegebieden is schade aan de natuurdoelstelling vrij direct verbonden aan het bestaan van melkveebedrijven. Indien hier de ontwikkeling van overzomerende ganzen niet beperkt wordt, neemt de schade aan de grasmat toe. Hierdoor verdwijnt zowel graslandoppervlak als broedhabitat voor bedreigde soorten als de grutto. Bij aantasting van de grasmat komt de extensieve melkveehouderij, een kwetsbare agrarische bedrijfstak die van groot belang is voor het weidevogelbeheer, onder druk te staan. Jaarlijks cumulatieve schade aan de grasmat kan uiteindelijk leiden tot het stopzetten van de veehouderij welke speciaal gericht is op weidevogelbeheer. In dergelijke gevallen zal op termijn de weidevogeldoelstelling niet meer worden gehaald.
- Voor het behoud van de veenweide-natuur is een extensieve vorm van agrarisch beheer onmisbaar. Indien hierbij door overmatige ontlasting of vraat de grasmat wordt aangetast, zijn extra inspanningen in het beheer nodig. Bij het ontbreken van een voldoende financiële basis voor deze inspanningen, zal dit graslandbeheer echter steeds minder efficiënt worden, waarbij op den duur bedreigde soorten als grutto, tureluur, kempfaan, watersnip en zomertaling kunnen gaan verdwijnen. De grutto neemt daarbij een bijzondere plaats in, omdat ongeveer de helft van de wereldpopulatie in ons land broedt. In het weidevogelbeheer dient daarom te worden gekozen voor een oplossing die recht doet aan de aanwezige nationale en internationale natuurwaarden, het behoud van het veenweidegebied en de daarvan afhankelijke belangen van agrariërs.
- Grote groepen overzomerende ganzen kunnen door vraat ook permanente schade aan de vegetatie en de flora toebrengen. Dit is het geval in terreinen met een schraallanddoelstelling (dotterbloemhooiland, nat soortenrijk grasland) of in terreinen waar erosie het natuuroppervlak doet verkleinen. In de meeste gevallen zal bij het uitblijven van populatieregulatie de beheerdoelstelling hier niet meer worden gehaald, gepaard gaande met een achteruitgang van biodiversiteit en Rode Lijstsoorten.

Overwegingen om het aantal overzomerende ganzen te beperken zijn de volgende:

- Uitgangspunt is, dat het bestrijden van een beschermde diersoort vanwege economische schade niet past binnen het natuurbeheer.
- Beschermde diersoorten, waaronder de verschillende ganzensoorten, maken onderdeel uit van de natuur, dit geldt zowel voor overzomerende als overwinterende ganzen. Dit uitgangspunt geldt echter niet ten aanzien van ganzen die door kruisingen zijn ontstaan of die zijn verwilderd vanuit gedomesticeerde exemplaren. De authentieke wildheid van de soort kan dan namelijk niet meer gegarandeerd worden. Het betreft hier verwilderde Canadese gans, brandgans en boerengans, kruisingen tussen boerengansen en grauwe gans (grauwe ganzen met witte veren), en kruisingen tussen al deze soorten.
- In het geval van toenemende aantallen overzomerende ganzen in natuurgebieden, kan de schade in aangrenzend landbouwgebied sterk oplopen. Indien het juridisch mogelijk is om de schade op de natuurbeheerder te verhalen, omdat deze bewust de aantalsbeperking achterwege laat, kan de financiële positie van de organisatie in gevaar komen. Het zal duidelijk zijn dat als de natuurbeheerder de schade dient te vergoeden zonder compensatie van de provinciale of rijksoverheid, de beschikbare middelen voor het beheer structureel verlaagd zullen worden. In deze gevallen zal een afweging gemaakt dienen te worden ten aanzien van het te voeren beleid en de financiële consequenties daarvan, met name in relatie tot de doelstellingen van de Stichting. Lokaal betekent dit dat toch wordt besloten tot aantalsregulatie.
- Het dilemma wel of geen afschot of verjaging ter voorkoming van economische schade zal het sterkst spelen in de relatief kleine natuurterreinen (10-100 ha), die temidden van grootschalige land- en tuinbouwgebieden (500-2500 ha) liggen. Veelal zal blijken dat in deze gebieden aantalsbeperking noodzakelijk is om financiële claims – die op hun beurt het natuurbeheer zullen frustreren - te voorkomen. Bij dit soort terreinen dient in het externe beleid aangegeven te worden dat naast het voorkomen van economische schade, het beleid ook gericht moet zijn op uitbreiding van natuurgebieden. Problemen tussen landbouw en natuur ontstaan op deze locaties nl. vooral vanwege het ontbreken van voldoende grote natuurgebieden waar broed- en voedselgebieden naast elkaar aanwezig zijn.

- Indien nationaal of internationaal bedreigde levensgemeenschappen of soorten door overbegrazing van ganzen geheel dreigen te verdwijnen, zal worden overwogen om alsnog over te gaan tot soortbeperkende maatregelen. Deze overweging dient overigens te passen binnen het bestaande beleid van Landschap Noord-Holland t.a.v. soortbeperking.
- Soortbeperkende maatregelen kunnen eveneens worden overwogen indien het ruimtelijk (groen)beleid door het uitblijven van soortbeperkende maatregelen wordt gefrustreerd. Met het ruimtelijk (groen)beleid wordt bedoeld: het behouden van provinciale en landelijke doelstellingen die betrekking hebben op de (Provinciaal) Ecologische Hoofdstructuur. Dit geldt vooral voor het leefgebied van de grutto, zeldzame schraallanden en de provinciaal belangrijke ecosystemen duinzoom, veenweidegebied en (bloemrijke) graslanden buiten het veenweidegebied.

7.2.4 Beleidsstandpunt Landschap Noord-Holland t.a.v. broedende en pleisterende ganzen

Algemeen

- Wilde ganzensoorten worden als onderdeel van de natuur gezien. Het streven naar de aanwezigheid van een levensvatbare populaties aan wilde ganzensoorten in Nederland wordt door LNH ondersteund.
- Tot regulatie van de populatie kan worden overgegaan indien nationaal of internationaal bedreigde natuurwaarden door overbegrazing dreigen te verdwijnen, of als de veiligheid of gezondheid in het geding komt.
- Voorts kan tot aantalsbeperking worden overgegaan indien optredende economische schade in aangrenzende landbouwgebieden structureel ten laste komt van de natuurbeheerder en een vergoedingensysteem hiervoor - gefinancierd door rijk of provincie - ontbreekt.
- Overwinterende ganzen: met uitzondering van de hierboven genoemde beleidsuitgangspunten, zal niet naar regulatie van overwinterende ganzen worden gestreefd. Vanaf 1 oktober worden groepen ganzen als overwinterende ganzen opgevat.
- Overzomerende ganzen: zolang een bevredigend alternatief ontbreekt, zal in het kader van de veiligheid en het behoud van de (inter)nationale natuurwaarden welke samenhangen met de Noord-Hollandse weidevogelgraslanden en zeldzame schraalgraslanden, worden gestreefd naar regulatie van de populatie.
- Het beleid t.a.v. overzomerende ganzen dient regelmatig te worden geëvalueerd en zonodig bijgesteld. Dit zal gebeuren via de bestaande overlegstructuren van de natuurbeherende instanties, de Faunabeheereenheid en de provincie.
- Anderzijds zal er bij de politiek geappelleerd worden aan de tekortkomingen in het beleid inzake het dilemma natuurontwikkeling en daaraan gerelateerde landbouwschade. Gestreefd wordt naar het aandragen van volgende oplossingen:
 - het instellen van gedooggebieden,
 - populatiebeheer van overzomerende ganzen
 - vergroting natuurgebieden als opvanggebieden voor ganzen,
 - het verhogen van subsidies voor natuurbeherende instanties en/of agrarisch natuurbeheer inzake de opvang van ganzen.

Soortspecifieke uitgangspunten

Overzomerende verwilderde ganzensoorten

- Overzomerende ganzensoorten die afkomstig zijn van verwilderde gedomesticeerde soorten en bastaarden hiervan, worden (ecologisch gezien) als ongewenst opgevat. Bedoeld worden: bastaarden en verwilderde broedende ganzensoorten die van nature niet wild in ons land voorkomen en die zich vanuit een verwilderde of bastaardenpopulatie sterk uitbreiden.
- In het geval van verwilderde gedomesticeerde soorten en bastaarden mag aantalsbeperking optreden om de 'authentieke wildheid' van de populatie inheemse ganzen te garanderen. Deze beperking gebeurt door verjaging, wegvangen of het rapen, schudden of met maïsolie insmeren van de eieren. Indien van deze maatregelen vooraf geen effect kan worden verwacht, zal in voorkomende gevallen tot afschot worden overgegaan.
- Er wordt wettelijk gesproken van overzomerende ganzen in de periode 1 april tot 1 oktober. Vanaf 1 oktober worden groepen ganzen als overwinteraars beschouwd.

Wilde grauwe gans

- Wilde grauwe ganzen worden als onderdeel van de natuur gezien. Het streven naar de aanwezigheid van een levensvatbare populatie wilde grauwe ganzen in Nederland wordt door LNH ondersteund.
- Authentieke wilde individuen van de grauwe gans worden als beschermde diersoorten opgevat. Het betreft hier de overwinterende grauwe ganzen.
- Er wordt wettelijk gesproken van overzomerende grauwe ganzen in de periode 1 april tot 1 oktober. De datumgrenzen van de broedpopulatie grauwe gans wordt gesteld van 1 april - 15 juni. Van 15 juni tot 1 oktober komen grauwe ganzen van buiten de regio vandaan, het gaat hier om overzomerende ganzen die in het gebied foerageren. Vanaf 1 oktober worden wettelijk groepen grauwe ganzen als overwinterende ganzen beschouwd. Ten aanzien van overzomerende ganzen is het beleid gericht op het voorkomen van schade.
- Uitgangspunt is dat alleen tot aantalsbeperking zal worden overgegaan indien nationaal of internationaal bedreigde natuurwaarden door overbegrazing van wilde grauwe ganzen dreigen te verdwijnen, of als de veiligheid of gezondheid in het geding komt.
- Indien tot aantalsbeperking wordt overgegaan, kan dit door middel van afschot, verjaging, wegvangen, het rapen of schudden van eieren, of het insmeren van eieren met maïsolie. Hiervoor dient een ontheffing te worden aangevraagd bij de provincie. Voorafgaand zal de noodzaak van aantalsbeperking worden getoetst aan de criteria die gehanteerd worden voor het uitvoeren van soortbeperkende maatregelen.
- Bij aantalsregulatie wordt het verstoringseffect op andere broedvogelsoorten expliciet afgewogen. Lokaal kan dit betekenen dat binnen de broedtijd er geen regulatie zal plaatsvinden.
- De wijze waarop de schade wordt beperkt, is vastgelegd in een Faunabeheerplan dat wordt opgesteld door de Fauna Beheer Eenheid (FBE), in overleg met o.a. de natuurbeherende instanties, particuliere grondbezitters en agrariërs.
- Bastaarden en verwilderde gedomesticeerde grauwe ganzen worden als ongewenst gezien. Hierbij zal het beleid t.a.v. verwilderde soorten en bastaarden worden gevolgd (zie hierboven).

Nijlgans

- Nijlgans wordt volgens de Ffw als niet-inheems beschouwd en is niet beschermd.
- Er worden indien noodzakelijk alleen maatregelen genomen ter voorkoming van landbouwschade.
- De schade aan natuurdoelstellingen vanwege agressief gedrag naar andere vogelsoorten is wetenschappelijk niet aantoonbaar. Soortbeperkende maatregelen om deze redenen zijn vooralsnog niet nodig.



Nijlgans (foto Henk van Bruggen)

7.3 BELEID T.A.V. DE VOS

7.3.1 Probleemschets

Uit het onderzoek "Vossen in Noord-Holland", dat Bureau Waardenburg in opdracht van de provincie heeft uitgevoerd (2001), bleek dat in brede kringen wordt verwacht dat beëindiging van ingrijpen in de vossenpopulatie zal leiden tot een toename van het aantal vossen en daardoor tot een grote invloed op de weidevogels en andere grondbroedende vogelsoorten. Hierdoor kunnen plaatselijk predatiegevoelige soorten als lepelaar, wulp, grutto, kempfaan en scholekster verdwijnen. Ook koloniebroeders kunnen zich over het algemeen niet handhaven in gebieden waar vossenpredatie optreedt. Voorts werd er geconcludeerd dat in de belangrijkste weidevogelgebieden tot 2001 geen aanwijzingen waren voor een hoge predatie door vossen, behalve in de binnenduinrand tussen Heemskerk en Bergen en in Waterland, net ten noorden van Amsterdam. Inmiddels (2006) is de vossendichtheid in het veenweidegebied toegenomen en zijn er plaatselijk toenemende meldingen van predatie van weidevogels. Landelijk onderzoek naar de vos heeft echter niet kunnen aantonen dat over het algemeen de vos de grootste verantwoordelijke is bij weidevogelpredatie (Teunissen et al., 2005). Zo blijken weidevogels door veel verschillende diersoorten belaagd te worden, afhankelijk van lokale factoren, zoals de aanwezigheid van ruigten, oude rietvelden en moerasbosjes. Op lokaal niveau kan de vos echter wel een belangrijke predator zijn.

Landelijk gezien staat de vos op de vrijstellingslijst, op provinciaal niveau valt de schadebestrijding onder verantwoording van de Faunabeheereenheid (art 68).

7.3.2 Beleid Provincie Noord-Holland

Via art. 68 verleent Gedeputeerde Staten ontheffing voor afschot van vossen, onder andere ter voorkoming van schade aan flora en fauna. Het gaat dan voornamelijk om de mogelijke negatieve effecten van predatie door de vos op vogelsoorten die vanwege hun broedgedrag (in, op of vlak boven de grond) daarvoor gevoelig voor zijn.

Het natuurbeleid van de provincie spitst zich, in het licht van de bescherming van predatiegevoelige vogels, toe op de (landelijke en provinciale) 'Rode Lijst' vogelsoorten, zoals lepelaar, wulp en de weidevogels. Bescherming van de Noord-Hollandse weidevogelpopulatie wordt gerealiseerd via gericht beheer in bepaalde gebieden. De natuurdoelen zijn daar in het kader van Programma Beheer kwantitatief omschreven in aantallen broedparen. De provincie acht ingrijpen in de vossenpopulatie een passende beheermaatregel, als dat noodzakelijk is voor het kunnen behouden of realiseren van de Programma Beheerdoelen. Voor de (overige) 'Rode Lijst' soorten ligt de koppeling aan gebiedsgerichte natuurdoelen minder duidelijk, zeker als ze voorkomen in zgn. begeleid natuurlijke natuurtypen zoals de duinen en het Gooi.

Ontheffingen voor afschot van vossen ter bescherming van weidevogels worden door de provincie in bepaalde gebieden verleend als onderdeel van het 'faunabeheerplan vos'. De provincie acht ontheffingverlening toegestaan als naar haar oordeel de huidige of te verwachten effecten op genoemde vogelsoorten ongewenst zijn. Hoewel er verschillende mogelijkheden zijn om predatie-effecten te beperken, zijn deze volgens de provincie niet als afdoende 'bevredigende alternatieven' te beschouwen. Ook is duidelijk dat indien reguliere bejaging van de vos zou plaatsvinden, de vos hierdoor niet bedreigd zal worden.

De provinciale ontheffingverlening gaat uit van een goede onderbouwing. Zo moet duidelijk zijn dat de populatie van een 'Rode Lijst' soort door vossenpredatie wordt bedreigd. Hierbij dient de bedreigde soort een onderdeel te zijn van de beheerdoelstelling. Bovendien dient het gebied een relatief belang te vertegenwoordigen voor het behoud van een duurzame populatie soorten van provinciaal resp. landelijk niveau. Tenslotte mogen de beperkende maatregelen er niet toe leiden de vossenpopulatie zelf daardoor wordt bedreigd. Er zal door de provincie monitoring plaatsvinden van de ontwikkelingen in de vossenstand, de weidevogelstand en de predatiedruk, waardoor op termijn een betere wetenschappelijke basis voor het beleid ontstaat. Eventueel wordt als gevolg van gewijzigde inzichten het beleid aangepast.

7.3.2 Beleid natuurbeherende instanties t.a.v. vos

Aanleiding

In 1999 is in het kader van de introductie van de Flora- en faunawet, door de natuurbeherende instanties van Noord-Holland een gezamenlijk beleid t.a.v. de vos geformuleerd. Dit beleid wordt nog steeds door onderstaande organisaties onderschreven, te weten Landschap Noord-Holland (toen nog Het Noord-Hollands Landschap), Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, PWN/Amsterdamse Waterleidingsduinen en Goois Natuurreservaat.

Uitgangspunten

Voor de natuurbeherende organisaties is predatie in principe een natuurlijk gegeven. Uitgangspunt hierbij is, dat de intrinsieke waarde van dieren in de nieuwe Flora- en faunawet erkend wordt. Dit uitgangspunt kan echter wel een spanningsveld veroorzaken, met name bij soortgerichte beheerdoelstellingen, o.a. in het kader van te realiseren natuurdoelstellingen (Programma Beheer). In de half-natuurlijke ecosystemen zal bij een storende predatie de mogelijkheid moeten bestaan om in te grijpen in het ecosysteem, dit d.m.v. soortbepalende maatregelen.

Met toepassing van de oude Jachtwet en gebruikmakende van een beperkt aantal middelen, is het de NB-organisaties tot 2001 gelukt om het overgrote deel van de door hun beheerde (weide) vogelgebieden te vrijwaren van predatie. Gepleit wordt om bij de overgang naar de Flora- en faunawet de voortzetting van dit beheer in de vorm van een overgangperiode te continueren. Hierdoor wordt voorkomen dat nieuw beleid en formele procedures gedurende een onzekere periode tot gevolg zullen hebben dat er onvoldoende beheer gevoerd kan worden, waardoor de fauna ernstige en mogelijk niet te herstellen schade kan oplopen. De NB-organisaties gaan er van uit dat in dit opzicht de uitvoering van het provinciaal beleid zowel nu, alsook in de toekomst zeer slagvaardig moet kunnen plaatsvinden.

De natuurbeherende instanties staan grotendeels achter het provinciale beleid t.a.v. de vos, echter met een aantal aanvullingen:

- De NB-organisaties gaan er van uit dat ontheffing verleend kan worden als aannemelijk gemaakt kan worden dat de vos schade toebrengt aan Rode Lijstsoorten. Onder deze soorten vallen behalve bedreigde weidevogelsoorten ook bedreigde vogelsoorten van de Vogelrichtlijn, zoals visdiefje, lepelaar, kluut en dwergstern.
- Voor het uitvoeren van een zo effectief mogelijk beheer, wordt geconstateerd dat er een tegenstrijdigheid is ten aanzien van de ethische wens van een schoontijd (van 1 maart tot 1 juli) en de na te streven natuurdoelen. In dit verband is het van belang om aanvangstijdstip en toegestane middelen nog nader in beschouwing te nemen.
- Naast de weidevogelgebieden van Noord-Hollands Midden is het beleid op Texel primair gericht om het eiland 'vosvrij' te houden. In het Gooi en in de duinen van Bloemendaal tot aan Camperduin zal in principe geen ontheffing worden aangevraagd w.b.t. afschot van vossen.
- Langs het Gooi en de vastelandsduinen dient een bufferzone te worden ingericht in gebieden met een (weide)vogeldoelstelling. Onder voorwaarden kan hier ontheffing worden aangevraagd. Het faunabeheer dient in deze gebieden gericht te zijn op het tegengaan en voorkomen van vestigingen van vossen. Uitwerking dient plaats te vinden in het Faunabeheerplan.
- Gestreefd wordt naar een ontheffingstermijn van 5 jaar, vergezeld van een monitorprogramma met een zelfde duur.

NB.: *vanwege regelmatige wijzigingen in het ontheffingsbesluit, wordt hier niet nader ingegaan op de wijze waarop populaties van vossen gereguleerd kunnen worden. Voor details wordt verwezen naar de bijlagen en toelichting van deze nota.*

7.4 REE EN DAMHERT

Van 'schade aan flora en fauna' kan ook sprake zijn als voedselstress optreedt in populaties van grote hoefdieren, i.c. reeën en damherten. Deze dieren leven vaak in gebieden met een beperkte omvang en beperkte migratiemogelijkheden; natuurlijke predatoren zijn afwezig. De populatie kan daardoor zodanig in omvang toenemen, dat de draagkracht van het leefgebied wordt overschreden. Ingrijpen door afschot kan dan eventueel wenselijk zijn.

Reeën en damherten komen in de door LNH beheerde terreinen alleen regelmatig voor in de duinstreek van Zuid-Kennemerland: Vinkenduin, Leyduin en Oud-Woestduin. Voor het 5.000 ha grote duingebied van Zuid-Kennemerland worden al jaren reewildbeheerplannen opgesteld, op basis waarvan tot nu toe vergunning werd verleend. Dit beleid zal door de Provincie worden voortgezet, uitmondend in een door de provincie goedgekeurd faunabeheerplan. Hierin zal worden aangegeven wanneer de draagkracht van het gebied wordt overschreden en tot welke behoefte aan afschot dat leidt. In het plan dient tevens de aanvraag voor afschot ter bescherming van andere belangen (landbouwschade, veiligheid) te worden onderbouwd. Binnen het faunabeheerplan ree, dat door de Faunabeheer Eenheid wordt opgesteld, dient te worden aangegeven hoe aan deze ontheffing invulling gegeven gaat worden.

Beleidsuitgangspunt

Terreinen van Landschap Noord-Holland waarin reeën voorkomen zijn voornamelijk Vinkenduin, Leyduin, Oud-Woestduin en Naaldenveld. De genoemde terreinen zullen t.a.v. het beheer van ree en damhert een onderdeel vormen van het faunabeheerplan van het duingebied van Zuid-Kennemerland (met name de Amsterdamse Waterleidingsduinen). Daar waar hoge dichtheden reeën problemen kunnen veroorzaken m.b.t. de verkeersveiligheid, zal in eerste instantie worden aangedrongen op maatregelen die het ontstaan van aanrijdingen zo veel mogelijk beperken. Deze maatregelen betreffen voorlichting, bebording en het plaatsen van drempels die de snelheid vertragen.

In Vinkenduin, Leyduin en Oud-Woestduin zal geen speciaal beleid worden gevoerd om de gebieden te koppelen aan het duingebied, zodat een betere uitwisseling van herten kan plaatsvinden. De door LNH beheerde terreinen zijn hiervoor te klein en vanwege de bestaande infrastructuur te versnipperd.

Om vraat aan aangrenzende bollengronden te voorkomen kan plaatselijk echter wel een raster worden geplaatst of onderhouden. Er wordt niet gestreefd om het gehele gebied te omrasteren, omdat dit de cultuurhistorische waarden van deze 'landgoedbossen' te veel aantast.

In het geval van zwaar gewonde of zieke reeën of damherten, waarin geen kans op verbetering van de fysieke conditie te verwachten is, zal - op basis van het provinciaal faunabeheerplan - afschot worden gepleegd om de dieren uit hun lijden te verlossen.

7.5 OVERIGE SOORTEN

Het beleid van soorten die niet in dit hoofdstuk worden genoemd geschiedt conform het door LNH geformuleerde beleid t.a.v. soortbeperkende maatregelen, met in achtneming van de daarvoor bestaande wettelijke regelgeving. Dit beleid is ook van toepassing op overwinterende ganzen en smienten, en alle overige soorten die genoemd worden in de faunabeheerplannen van de FBE.

Bij smient geldt dat de Speciale Beschermingszones van de Vogelrichtlijn, waar de soort deel uitmaakt van de aanwijzing, als opvanggebied worden gezien. Tot deze gebieden behoren de Eilandspolder, Wormer- en Jisperveld, Oostzanerveld-Noord, Twiske, Ilperveld en Varkensland. In totaal wordt gestreefd naar een minimaal 5500 ha groot opvanggebied voor ganzen en smienten in de provincie.

7.6 ORGANISATIE VAN HET FAUNABEHEER

Onder de Flora- en faunawet is het niet meer noodzakelijk om in het kader van beheer en schadebestrijding een jachthuurovereenkomst te hebben. Een schriftelijke toestemming van de grondgebruiker is voldoende. De jager moet daarnaast in bezit zijn van een geldige jachtakte, een wettelijke toestemming (vrijstelling artikel 65, aanwijzing artikel 67 of ontheffing artikel 68) en een jachtveld van minimaal 40 ha aaneengesloten gebied.

In een jachthuurovereenkomst wordt het 'genot van de jacht' geregeld. Dit is de jacht gedurende het jachtseizoen op de vijf wildsoorten. Aangezien Landschap Noord-Holland conform het beleid het genot van de jacht niet verhuurt, zullen in de praktijk nog maar weinig jachthuurovereenkomsten worden afgegeven. In de meeste gevallen kan worden volstaan met de afgifte van een Toestemming van de grondgebruiker, Toestemming jachthouder of een combinatie.

7.6.1 Wie wordt met het faunabeheer belast?

Aangezien faunabeheer gezien kan worden als een beheersmaatregel, lijkt het vanzelfsprekend om hiermee het eigen personeel te belasten. In gevallen waarbij het faunabeheer door eigen personeel het meest efficiënt kan worden geregeld, zal deze situatie worden gehandhaafd.

Het verdient echter de voorkeur om de uitvoering van en de begeleiding van en toezicht op het faunabeheer te scheiden. Uitgangspunt is dat er derden worden ingeschakeld voor de uitvoering. De begeleiding en het toezicht op de uitvoering vallen onder de verantwoording van het eigen personeel. Deze scheiding kan binnen het terreinbeheer gewenst zijn, bijvoorbeeld om bij afschot of verjaging de wijze van uitvoering kritisch te kunnen begeleiden en evalueren. Daarnaast zal het op een verantwoorde wijze uitvoeren van het afschot in vele gevallen tijdrovend zijn en niet altijd inpasbaar zijn binnen de beheerwerkzaamheden. Bovendien is in het geval van afschot niet ieder personeelslid gerechtigd of bereid om deze maatregelen uit te voeren, mede gezien de emotionele aspecten die hieraan verbonden zijn.

Het afschot zal plaatsvinden op basis van ontheffingen of vrijstellingen, en op basis van een vergunning of huurovereenkomst. De betreffende beheereenheid is bij deze opzet belast met de begeleiding van de jagers en/of met het toezicht op de naleving van de bepalingen.

7.6.2 Beleid Jachthuurovereenkomst

Een jachthuurovereenkomst wordt aangegaan indien dit noodzakelijk is bij een aankoop (aankoopverplichting) of in het kader van goed nabuurschap. Jachthuurovereenkomsten zijn in principe uitsluitend voor externen bestemd. Ze worden aangegaan voor 6 jaar en ondertekend door de directeur.

Er zijn twee redenen waar een jachthuurovereenkomst kan worden aangegaan:

- Indien **bestaande jachtvelden** van jachthouders door recente aankopen, of door een versnipperde ligging, worden doorsneden. Hierbij kunnen eigendommen van LNH worden ingebracht om het jachtveld van 40 ha te complementeren.
Beleidsuitgangspunt is dat op deze gronden de zgn. *nuloptie* wordt gehanteerd: er wordt op de ingebrachte gronden niet gejaagd op wildsoorten als deze geen schade veroorzaken. De ingebrachte grond wordt door LNH beschouwd als rustgebied.
- In het belang van aankoopmogelijkheden in gebieden met een *versnipperd* eigendom van LNH. In dergelijke gevallen zal schadebestrijding mogelijk moeten zijn.
Beleidsuitgangspunt is dat in de overeenkomst wordt opgenomen dat jacht altijd vooraf gemeld dient te worden en dat afschot in het kader van schadebestrijding in alle gevallen pas mag plaatsvinden na toestemming van de beheerder.

7.6.3 Toestemmingen

Voor het uitvoeren van afschot in het kader van schadebestrijding zijn verschillende toestemmingen noodzakelijk:

- Toestemming van de jachthouder (artikel 36.2)
- Toestemming van de jachthouder (artikel 36.2), met toestemming politie
- Toestemming voor schadebestrijding (artikel 65, 67 en 68)

Voor het afgeven van de toestemmingen gelden verschillende bepalingen en voorwaarden, welke in detail worden toegelicht in het bijlagende deel van deze nota: Toelichting en tabellen.



Haas (foto Ger Tik)

8.1 INLEIDING

In het Nederlandse buitengebied is een groot aantal wetten van toepassing. Het betreft hier zowel soortbeschermende als gebiedsbeschermende wet- en regelgeving. Beide stelsels kunnen worden onderverdeeld in een nationale en een internationale component. Vanzelfsprekend dient ook Landschap Noord-Holland zich aan de bestaande wet- en regelgeving te houden. Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de bestaande regelgeving en het beleid.

Voor meer gedetailleerde gegevens en tabellen met beschermde diersoorten wordt verwezen naar het bijlagende deel van deze nota: Toelichting en tabellen.

Wet/regeling	Werking	Gericht op	
		Soort	Biotoop
Flora- en Faunawet	nationaal	x	x
Natuurbeschermingswet	nationaal	x	
Vogelrichtlijn	Europees	x	x
Habitatrichtlijn	Europees	x	x
Conventie van Bern	Europees	x	
Conventie van Bonn	gehele wereld	x	
Conventie van Ramsar	gehele wereld		x

8.2 BESCHERMDE SOORTEN

Flora- en faunawet

Binnen de op 1 april 2002 in werking getreden Ffw bezit een groot aantal diersoorten een beschermde status. Op grond van deze wet is het verboden activiteiten te verrichten die leiden tot verstoring of aantasting van deze beschermde soorten, met inbegrip van de voortplantingsplekken en de vaste rust- of verblijfplaats.

Beleidsuitgangspunt beschermde diersoorten

In terreinen waarin beschermde diersoorten voorkomen zal bij uitvoeringsprojecten al in de ontwerpfase worden nagegaan of de geplande maatregelen verstoring veroorzaken. Dit zal eveneens gebeuren bij projecten gericht op soortbevorderende maatregelen (bv. plaggen, bekalken, baggeren, uitgraven van poelen etc.).

Zodra de maatregelen bekend zijn, en er wordt een verstoring van beschermde soorten verwacht, wordt – na intern overleg - contact opgenomen met een handhavingsambtenaar bij LNV of de provincie. Naar aanleiding van dit overleg, wordt al dan niet een ontheffing aangevraagd en eventueel aanvullend onderzoek naar de beschermde soorten verricht.

Bij een beoordeling of een ontheffingsaanvraag wordt altijd de volledige lijst van beschermde diersoorten (en plantensoorten) in ogenschouw genomen. Daarnaast dient aandacht besteed te worden of de ingreep plaatsvindt op locaties waar sprake is van en gebiedsbescherming (Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn, Wetlandgebied, Natuurbeschermingsgebied).

Het inschatten van een mogelijke verstoring op beschermde soorten bij uitvoeringswerkzaamheden, vormt een vast onderdeel van de projectbeschrijving. Bij het uitvoeren van beheerwerkzaamheden gericht op het behoud van beschermde soorten, zal binnen het beheer zo veel mogelijk getracht worden om de verstoring tot een minimum te beperken. Indien de beheerwerkzaamheden noodzakelijk zijn voor een gunstige instandhouding van de soort, dan kan verstoring worden gedoogd. Echter, onder voorwaarde dat de verstoring zo beperkt mogelijk wordt gehouden

Bij uitbesteding aan derden van het terreinbeheer dienen de wettelijk vereiste voorzorgsmaatregelen een onderdeel van het contract te zijn. Hieronder vallen o.a. werkzaamheden als rietmaaien, bosbeheer, weidevogel- en hooilandbeheer en het baggeren of schonen van slootkanten, meeroevers en poelen.

8.3. INTERNATIONALE BESCHERMING

Voor wat betreft de soorts- en gebiedsbescherming is op internationaal niveau de Vogelrichtlijn (1979) en de Habitatrichtlijn (1992) van toepassing. De EU Vogelrichtlijn beschermt broedvogels, watervogels en trekvogels. De EU-Habitatrichtlijn heeft als doel het waarborgen van de totale biologische diversiteit door het instandhouden van belangrijke natuurlijke en halfnatuurlijke habitats en de daartoe behorende wilde flora en fauna.

Naast beide regelingen zijn er een aantal andere internationale verdragen gesloten. De bekendste zijn de Conventie van Ramsar (1971) voor de bescherming van internationaal belangrijke Wetlands, de Conventie van Bern (1979) voor de instandhouding van natuurlijke habitats en soorten in Europa, en de Conventie van Bonn (1979), voor de instandhouding van pleisterplaatsen voor migrerende vogelsoorten.

Beleidsuitgangspunt Vogelrichtlijn

Binnen de terreinen die Landschap Noord-Holland beheert, vallen de gebieden Balgzand, Eilandspolder en IJperveld onder de EU-Vogelrichtlijn. Het beleid van Landschap Noord-Holland zal hierbij zoveel mogelijk aansluiten bij de richtlijnen zoals opgesteld door de Europese Unie. Echter wel met aandacht voor het specifieke beheer dat onderdeel vormt van de half-natuurlijke beheerstrategie.

Zo streeft LNH in de natuurrijke cultuurgebieden IJperveld en Eilandspolder naar het behoud van de agrarische gebruiksvormen om de bedreigde soorten in het gebied te behouden, dan wel hun leefomgeving te verbeteren.

Het Balgzand behoort vanwege haar zeer hoge vogelaantallen tot een internationaal belangrijk wetlandgebied volgens de Ramsar-conventie. Elf vogelsoorten overschrijden gedurende een deel van het jaar de 1% grens. Landschap Noord-Holland stelt hier het beheer van de vogelsoorten en hoge aantallen centraal, echter met oog voor de te beschermen habitattypen van de Habitatrichtlijn (behoud schorvegetatie, slikken en droogvallende platen).

Op het Balgzand blijft LNH voornemens om delen van het schor half-natuurlijk te beheren (maaien, begrazen), omdat bij afwezigheid van beheer belangrijke pleister- en broedplaatsen verloren zullen gaan door verruiging of verrieting.

Beleidsuitgangspunt Habitatrichtlijn

Binnen de terreinen die Landschap Noord-Holland beheert, vallen de gebieden Balgzand, Helderse duinen, Noordduinen, Ilperveld, Naaldenveld, Vinkenduin, Oud-Woestduin en Leyduin onder de EU-Habitatrichtlijn. Voor het door LNH beheerde deel van de Eilandspolder zal door het ministerie de Noordse woelmuis (en het habitat waarin deze soort voorkomt) als extra te beschermen soort worden aangewezen als uitbreiding op de Vogelrichtlijn.

Het beleid van Landschap Noord-Holland zal in de genoemde terreinen zoveel mogelijk aansluiten bij de richtlijnen zoals opgesteld door de Europese Unie.

In de landgoedgebieden Vinkenduin, Oud-Woestduin en Leyduin en de veenweidegebieden Ilperveld en Eilandspolder, is LNH wel voornemens om de cultuurhistorische en landschappelijke aspecten van deze terreinen en het daarbij passende beheer te behouden. In de praktijk houdt dit in dat de half-natuurlijke beheerstrategie niet zal worden omgezet in een begeleid natuurlijke beheerstrategie.



Balgzand: internationaal belangrijk Habitat- en Vogelrichtlijngebied (foto Jan Zijp)

9.1. INLEIDING

Door middel van de visserij wordt nadrukkelijk ingegrepen in de populatie en soortensamenstelling van de onderwaterfauna. Met de visserij wordt niet altijd een natuurbeschermingsbelang gediend, vooral niet als de visserij gericht is op bodemwoelende soorten als brasem en karper. Het uitzetten van deze vissoorten draagt doorgaans niet bij tot een verbetering van de natuurkwaliteit, en kan leiden tot blijvende vertroebeling en het verdwijnen van zeldzame waterplanten of zelfs bepaalde bedreigde vissoorten.

In gevallen waar herstelprojecten worden uitgevoerd ter verbetering van de waterkwaliteit zal het uitzetten van karper en brasem worden ontmoedigd of in goed overleg worden tegengegaan. Bij dit soort herstelprojecten past wel een visstandbeheer gericht op visgemeenschappen welke worden gekenmerkt door snoek, blankvoorn, ruisvoorn en zeelt. In sommige gevallen kan hierbij actief biologisch beheer een optie zijn (zie paragraaf 3.4.1).

Beleidsuitgangspunten

Het vangen van vissen vanuit uitsluitend recreatief of commercieel oogpunt zal in de natuurgebieden niet worden bevorderd of geïnitieerd.

In de natuurterreinen waar LNH eigenaar is, zullen bestaande afspraken aangaande visrechten worden gerespecteerd binnen de aangegeven periode. Het beleid van LNH hierbij is, om het verhuur van het volledig visrecht niet automatisch te verlengen.

Hierbij gelden de volgende uitgangspunten:

- Huurovereenkomsten voor viswateren met de hoofdfunctie Natuur worden, na afloop, bij voorkeur omgezet in een vergunning of machtiging
- De vergunning of machtiging wordt zoveel als mogelijk verleend aan overkoepelende organisaties. Als basis voor de verstrekking van een vergunning, machtiging, of de verhuur van het volledig visrecht zal een visstandbeheerplan dienen te worden overlegd.
- In natuurgebieden met de hoofdfunctie Natuur en in Vogel- of Habitatrichtlijngebieden waarin watergemeenschappen een rol spelen, zal zonder onderliggend visstandbeheerplan geen vergunning of machtiging worden verstrekt.
- Het visstandbeheerplan zal nadrukkelijk aandacht dienen te schenken aan beschermde en bedreigde vissoorten. Dit geldt eveneens voor bedreigde broed- of watervogels welke afhankelijk zijn van heldere viswateren (visdiefje, zwarte stern, roerdomp). Daarnaast is er aandacht voor het voorkomen van schade aan de natuurwaarden en het landschap (beschadiging rietkragen, verstoring rietvogelbroedplaatsen, geen afval achterlaten, zich houden aan de betredingsvoorwaarden, etc.).
- Ter wille van een evenwichtig ecosysteem zullen in het visstandbeheerplan beschermende maatregelen worden opgenomen. Het in gunstige ecologische toestand brengen van het watermilieu, dat van nature bij het desbetreffende systeem hoort, vormt in dit verband het uitgangspunt.
- In kleine en afgesloten wateren of watersystemen waar een natuurlijke visstand aanwezig is, wordt gestreefd naar het beëindigen of het beperken van de sportvisserij. Dit geldt vooral in wateren waar soorten aanwezig zijn van de Habitatrichtlijn, waaronder o.a. Bittervoorn, Fint, Kleine modderkruiper, Grote modderkruiper en Rivierdonderpad.
- Bij een huurovereenkomst worden het aal- en schubvisrecht niet gesplitst, de sport- en beroepsvisserij dient hierbij in onderlinge samenwerking vorm aan te geven. De lokale situatie is bepalend voor de te kiezen vorm.

Opgemerkt dient te worden dat de visserij doorgaans plaatsvindt op grond van goedgekeurde contracten welke juridisch bij de Kamer voor de Binnenvisserij zijn vastgelegd. Eenzijdige wijziging of opzegging van deze contracten kan daarom niet zonder overleg plaatsvinden. Een wijziging van een visserijovereenkomst dient 8 maanden voor het verstrijken van het contract schriftelijk kenbaar gemaakt te worden.

9.2 SPORTVISSERIJ

Beleidsuitgangspunt

Sportvisserij is een vorm van recreatie waarbij de beoefenaren zich richten op het vangen van vissen of bepaalde vissoorten. Het beleid in de natuurterreinen zal zich niet richten op het stimuleren van de sportvisserij of het uitgeven van nieuwe visrechten voor sportvissers. Wel erkent LNH dat de sportvisserij in Nederland een aparte plaats binnen de recreatie inneemt en ook wettelijk is toegestaan.

Voor zover bestaande visrechten aanwezig zijn zullen deze worden gerespecteerd; bij het aflopen van de visrechten wordt echter gestreefd om de visrechten om te zetten in een vergunning of machtiging. Bij het verlenen van visrechten, een vergunning of machtiging wordt in alle vallen gestreefd naar het opstellen van een visstandbeheerplan. In dit visstandbeheerplan wordt duidelijk gemaakt hoe wordt omgegaan met de natuur- en waterkwaliteit van de wateren in beheer van LNH. Uitgangspunt is dat de kwaliteit door het medegebruik niet achteruitgaat en dat er heldere wateren worden nagestreefd van het Blankvoorn-Snoek type of het Ruisvoorn-Snoek type. Er wordt regelmatig een visstandbemonstering verricht om de kwaliteit van het viswater te bepalen. Voorts maakt het plan duidelijk hoe met het beleid van LNH t.a.v. sportvisserij wordt omgegaan.

Specifieke voorzieningen voor sportvissen worden in de eigendommen van LNH niet aangebracht. Sportvissers mogen wel gebruik maken van bestaande voorzieningen zoals openbaar toegankelijke aanlegplaatsen, drijfbalken, steigers, bruggen en paden, mits zij de geldige vergunningen bezitten. Om beschadiging van (kwetsbare) rietzomen te voorkomen kan wel worden meegewerkt aan de plaatsing van een openbaar toegankelijke aanlegsteiger of vlonder.

Bij het sportvissen wordt er van uitgegaan dat de visser in het bezit is van de benodigde vergunningen en een sportvisakte. Controle op deze bescheiden vindt plaats door, en in overleg met, de aangewezen toezichtouders.

Voor de gevangen vis geldt een zorgplicht. Indien de vis weer wordt losgelaten mag de behandeling van de vis tijdens en na het vangen het zelfstandig kunnen overleven van de vis niet schaden.

Sommige maatregelen die worden genomen om de vangst en visstand van karpers, snoekbaars en brasem te bevorderen, beïnvloeden de levensgemeenschappen van het water op een ongewenste wijze. Het betreft hier vooral het bemesten van het water en het uitzetten van bodemwoelende jonge vis als karper en snoekbaars. Deze maatregelen worden in de natuurterreinen niet toegestaan. Zie voor verder maatregelen ook paragraaf 3.4.

Mogelijk negatieve effecten welke ten aanzien van de beschermde flora en fauna kunnen optreden, ontstaan als bij het sportvissen de oevervegetatie wordt beschadigd. In het broedseizoen, zowel overdag als 's nachts, kunnen eventueel verstoringen optreden, vooral ten aanzien van bedreigde broedvogelsoorten (roerdomp, rietzanger). Veel van deze verstoringen zijn echter door het stellen van nadere voorwaarden in de vergunning of het visstandbe-

heerplan te regelen. Over het algemeen geldt dat de sportvisser zich tijdens de visserij rustig gedraagt, van de natuur zal genieten en vrijwel geen schade veroorzaakt.

Uitgaande van het hier voorgaande, en rekening houdend met aspecten als openbaarheid en toegankelijkheid van het water (waarbij LNH de visserij resp. het bezoek in vele gevallen niet kan regelen), ligging en omvang van de eigendommen van LNH en bestaande rechten, zal per terrein uitgewerkt moeten worden welke mogelijkheden er aan de sportvisserij kunnen worden geboden.

9.3 BEROEPSVISSERIJ

Bij beroepsvisserij is de visser voor een deel of geheel van zijn inkomen afhankelijk van de visserij. Deze visserij vindt voornamelijk plaats op aal met behulp van fuiken. Ten behoeve van de beroepsvisserij wordt hiervoor regelmatig glasaal uitgezet. Een andere belangrijke vissoort waarop wordt gevist is de snoekbaars. Voor beide vissoorten is een troebel watertype vereist, hetgeen doorgaans niet strookt met de natuurbelangen welke gericht zijn op heldere wateren en een visstandtype waarin snoek kenmerkend is.

Beleidsuitgangspunt

Gezien de invloed van de beroepsvisserij op de onderwaterfauna, zal het beleidsuitgangspunt zijn dat in wateren met de hoofdfunctie Natuur de visrechten niet opnieuw verhuurd zullen worden.

Daar waar natuurbelangen in het geding zijn wordt voor zover juridisch mogelijk is, gestreefd naar beëindiging van de beroepsvisserij. Indien dit niet mogelijk is, of in de overige wateren, zal getracht worden om de nadelen van de visserij voor het ecosysteem zo veel mogelijk te beperken. Dit kan gebeuren door het stellen van nadere voorwaarden in nieuw op te stellen huurcontracten, vergunningen en/of het visstandbeheerplan.



Met een op de natuur gericht visstandbeheerplan is vissen in terreinen van Landschap Noord-Holland mogelijk (foto Niels Hogeweg)

10.1 INLEIDING

Het kooibedrijf is vele decennia, soms eeuwen achtereen, gericht geweest op het vangen van eenden. Daarvoor was rust en het tegengaan van verstoring nodig. Hierdoor konden flora en fauna in de kooi zich vrij onbelemmerd tot aanzienlijke verscheidenheid ontwikkelen. Met het voor watervogels belangrijke open water en het bijbehorende kooibos dragen de eendenkooien in belangrijke mate bij aan de natuurwaarden van het landschap. Door het instandhouden van het kooikersbedrijf wordt tevens een belangrijk stuk cultuurhistorie in stand gehouden.

De rust in de eendenkooi wordt gegarandeerd door het afpalingsrecht. Binnen de afpalingskring gelden allerlei beperkingen ten aanzien van het ruimtegebruik die van invloed kunnen zijn op de rust in de kooi. Het behoud van dit afpalingsrecht (een cirkel die kan variëren van enkele honderden tot meer dan duizend meter gerekend uit het midden der kooi) is van groot belang, omdat binnen het afpalingsrecht door derden de jacht niet mag worden uitgeoefend en er geen andere rustversturende handelingen mogen worden verricht. Het gehele gebied binnen het afpalingsrecht is op grond hiervan dus in feite een rustgebied voor vogels, zelfs indien dit geen eigendom van LNH is. Aanspraak op dit recht kan overigens alleen worden gemaakt voor kooien die op 31 december 1978 geregistreerd waren. Het afpalingsrecht gaat verloren als de kooi niet in vangklare toestand wordt gehouden.

Beleidsuitgangspunten

Ten opzichten van het vangen en/of doden van dieren gelden in een werkzame kooi een aantal bijzondere bepalingen.

Wilde eend

In het kooibedrijf mogen door een kooiker wilde eenden (*Anas platyrhynchos*) worden gevangen en verkocht voor de consumptiedoeleinden. Het elimineren van bastaarden is toegestaan; dit wordt gezien als bijdrage aan het instandhouden van de wilde eend als zuivere soort. Andere eendensoorten dienen direct na de vangst te worden vrijgelaten.

Vogeltrek- en ringonderzoek

Naast de grote betekenis die eendenkooien hebben voor natuur en landschap kunnen zij ook een bijdrage leveren aan het internationale vogeltrek- en ringonderzoek, doordat de kooiker als ringer voor dit onderzoek optreedt. Uitsluitend ten behoeve van dit onderzoek kan het "blauwgoed" (alle soorten behalve de wilde eend) gevangen worden. Na het ringen dienen de vogels onmiddellijk weer worden vrijgelaten.

Schadebestrijding

Om schade te voorkomen aan staleenden wordt het de kooiker toegestaan om binnen de wettelijke mogelijkheden en toegestane middelen, in overleg met LNH, deze schade te voorkomen of te bestrijden.

Kooikers van geregistreerde eendenkooien in Noord-Holland hebben de Fauna Beheer Eenheid Noord-Holland (FBE) verzocht om vossen te kunnen verjagen en doden om schade aan de staleenden en grondbroeders binnen de afpalingskring te voorkomen. Indien hier in het kader van de Flora- en faunawet, ontheffing dan wel vrijstelling of aanwijzing wordt verleend, dan staat LNH toe dat in een *werkzame* eendenkooi door de kooiker vossen mogen worden gedood. Dit met inzet van de middelen en de voorwaarden zoals deze op grond van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren voor vossen is toegestaan. In kooien met een strikt educatieve waarde wordt eerst de procedure gevolgd zoals aangegeven onder soortbeperkende en soortbevorderende maatregelen.



Kooiplas eendenkooi De Hoop (foto Jos Teeuwissen)

11

BESCHERMDE BESCHERMING VAN SOORTEN BIJ BEHEER- EN INRICHTINGSWERKZAAMHEDEN

11.1 INLEIDING

Door de inwerkingtreding van de Flora- en faunawet (Ffw) zijn een groot aantal diersoorten beschermd. In feite houdt dit in dat er bij het uitvoeren van beheer- en inrichtingsmaatregelen, situaties kunnen ontstaan waarin wordt gehandeld in strijd met de Ffw.

Dieren met een Rode Lijst-status zijn overigens niet automatisch beschermd op grond van hun voorkomen op deze lijst. Ze dienen in de Staatscourant apart genoemd te worden als een beschermde soort. Hierdoor kan het voorkomen dat een Rode Lijst-soort niet is beschermd.

Alhoewel de wetgeving van de Ffw nog onvoldoende op de praktijk is afgestemd, en er mogelijk wijzigingen zullen volgen, wordt hieronder een kort overzicht gegeven.

11.2 WETTELIJKE VERBODSBEPALINGEN BIJ BEHEERWERKZAAMHEDEN

De nieuwe Flora- en faunawet kent op grond van de artikelen 9 t/m 12 een vrij strenge bescherming van zeer veel diersoorten. Bij de uitvoering van beheerswerkzaamheden zijn de onderstaande verbodsbepalingen daarom belangrijk om te weten:

- Het een algemene plicht is om voldoende zorg in acht te nemen voor de in het wild levende dieren, alsmede hun directe leefomgeving (zorgplicht, art. 2).
- Het verboden is om de bij Ffw beschermde diersoorten te doden, verwonden of te vangen (art. 9).
- Het verboden is om beschermde dieren opzettelijk te verontrusten (art.10).
- Het verboden is om nesten, holen en vaste verblijfplaatsen van beschermde dieren te vernielen of verstoren (art 11).
- Het verboden is om eieren van beschermde diersoorten te beschadigen of te vernielen (art. 12).

Voor de flora geldt een vergelijkbare wetsbepaling.

11.3 VRIJSTELLING

Om toch beheerwerkzaamheden uit te kunnen voeren die noodzakelijk zijn voor het in stand houden van soorten, is er een vrijstelling voor bovengenoemde verboden gegeven in artikel 75, vierde lid onder c. In het Besluit 'Vrijstelling dier- en plantensoorten' is onder artikel 2, tweede lid, een opsomming gegeven van belangen op grond waarvan vrijstelling kan worden verleend.

Relevant zijn:

- Sub d. het onderhoud van wateren, waterkanten, oevers en graslanden.
- Sub e. dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten, met dien ver-

stande dat vanwege dit belang geen ontheffing of vrijstelling kan worden verleend ten aanzien van vogels behorende tot een beschermde inheemse diersoort.

Artikel 15 werkt genoemde belangen uit tot een belangrijke vrijstelling voor het onderhoud van wateren, oevers, en niet agrarische graslanden. Deze vrijstelling heeft betrekking op artikel 8 (planten) en artikel 11 (dieren). Onder de 'niet agrarische graslanden' worden graslanden verstaan waar uit het oogpunt van natuurbehoud het beheer gericht is op de instandhouding van de kenmerkende flora en fauna. Graslanden met een normale agrarische bedrijfsvoering vallen niet onder deze vrijstelling.

Zo is het toegestaan om in het kader van het (instandhoudings)beheer om nesten en vaste verblijfplaatsen van beschermde dieren te verstoren, of beschermde plantensoorten af te snijden, etc. Hooilanden met beschermde plantensoorten (bv. orchideeën) kunnen dus zonder ontheffing gemaaid worden. Het doden van dieren is echter niet toegestaan, hiervoor is krachtens artikel 15 dus geen vrijstelling verleend.

11.3 OMGAAN MET FAUNAWAARDEN TIJDENS WERKZAAMHEDEN

Beleidsuitgangspunt

Tijdens het beheer en het uitvoeren van inrichtings- en herstelmaatregelen, zal zoveel mogelijk gehandeld worden in de geest van de bestaande verbodsbepalingen t.a.v. beschermde inheemse diersoorten.

Dit houdt in dat er bij beheerwerkzaamheden zorgvuldig wordt gehandeld en dat het redelijke wordt gedaan om te voorkomen - of zoveel mogelijk te beperken - dat dieren worden gedood of verontrust, met inbegrip van hun jongen, nesten, hollen of eieren. Hierbij mag de verontrusting niet zodanig groot zijn, dat er een wezenlijke negatieve invloed van uitgaat op de regionale, landelijke of Europese stand van de soort.

In het beheerplan zal worden aangegeven welke maatregelen in het reguliere beheer van belang zijn voor de gunstige instandhouding van een beschermde soort. Indien hiervoor bepaalde inrichtings- en herstelmaatregelen noodzakelijk zijn waarbij verstoring ontstaat, dan zal daarvoor ontheffing worden aangevraagd

Ontheffing soms niet, soms altijd nodig

Met uitzondering van het onderhoud van wateren, oevers en de 'niet agrarische graslanden', is het in alle overige gevallen verboden om de bij wet beschermde dieren of planten te beschadigen, verstoren, verwijderen of te doden. Bij een letterlijke interpretatie van de wet, zijn bijvoorbeeld de volgende activiteiten verboden:

- maaiwerkzaamheden waarbij bruine kikkers worden gedood
- inrichtingsprojecten waarbij dieren worden verstoord, zoals plaggen, afgraven, baggeren, etc.
- kapwerkzaamheden in bossen tijdens het broedseizoen

In principe dient bij werkzaamheden (zoals regulier beheer of natuurherstelprojecten) voor alle bovenstaande gevallen een ontheffing aangevraagd te worden op basis van artikel 75. Sinds 25 januari 2005 is een veranderde Algemene Maatregel van Bestuur van kracht. Deze maakt per beschermde soort onderscheid in drie categorieën van bescherming en ontheffingsmogelijkheden. Daarbij is gekeken naar de mate van bedreiging, of het een soort is van de Habitatrichtlijn en zelfs of het beschermde vogels betreft.

Beschermde vogelsoorten bezitten een aparte status. Een ontheffing voor regulier beheer is alleen mogelijk indien hiervoor een goedgekeurde landelijke gedragscode bestaat. Voor ruimtelijke ingrepen, dus ook natuurontwikkeling en natuurherstelactiviteiten, is een ontheffing noodzakelijk. Ook is een ontheffing nodig als de beheerwerkzaamheden leiden tot overtreding van artikel 10 Ffw (Artikel 10: het is verboden (beschermde) dieren opzettelijk te verontrusten).

Het voert te ver om in het kader van dit beleidsplan de details t.a.v. de ontheffingsplichtige activiteiten per diersoort uitvoerig te bespreken. Meer informatie is te vinden bij het Ministerie van LNV (www.minlnv.nl), of kan op verzoek van een beleidsmedewerker aan de bijlagen worden toegevoegd.

11.4 RICHTLIJNEN VOOR ZORGVULDIG BEHEER- EN INRICHTINGSWERKZAAMHEDEN

Algemeen

Inmiddels zijn in het kader van de Flora- en faunawet verschillende voorstellen gedaan voor zorgvuldige beheer- en inrichtingswerkzaamheden, welke door de minister van LNV zijn erkend. Dit zijn de zgn. gedragscodes. Een voorbeeld hiervan is de gedragscode zorgvuldig bosbeheer, welke in 2004 is ontwikkeld door Vogelbescherming en het Bosschap.

Beleidsuitgangspunt

Landschap Noord-Holland erkent de landelijke maatregelen met betrekking tot zorgvuldige beheer- en inrichtingswerkzaamheden (gedragscodes beheer).

Met uitzondering van nog komende wetswijzigingen, zal LNH bestaande gedragscodes in haar beheer en uitvoering toepassen.

Richtlijnen zorgvuldig beheer

Ten aanzien van het uitvoeren van reguliere beheerwerkzaamheden en ruimtelijke ingrepen (o.a. natuurontwikkeling, natuurherstel) hanteert LNH algemene richtlijnen t.a.v. zorgvuldig beheer. Deze richtlijnen staan hieronder beschreven en geldt ook voor de beschermde flora.

Zorgvuldig beheer: bij de voorbereiding en uitvoering van werkzaamheden (beheer, ruimtelijke ingrepen) wordt zorgvuldig omgegaan met beschermde dier- en plantensoorten. Bij deze werkzaamheden probeert de beheerder of uitvoerder al het redelijke te doen om verstoring en schade aan beschermde soorten te voorkomen.

Zorgvuldig handelen en al het redelijke doen houdt tenminste in dat aan de volgende criteria is voldaan:

- Bij het nemen van maatregelen (om te voorkomen dat beschermde planten van hun groeiplaats worden verwijderd en dieren worden gedood of verontrust of dat hun nesten

of holen worden verstoord, verwijderd of vernield) wordt met name aandacht besteed aan soorten van de Rode lijst, soorten van bijlage I van de Vogelrichtlijn en soorten van bijlage IV van de Habitatrichtlijn.

- Voorafgaand aan de werkzaamheden is geïnventariseerd welke beschermde planten en dieren zich bevinden op de locatie waar de werkzaamheden zijn gepland.
 - ⇒ De inventarisatie moet voldoen aan de wetenschappelijk gangbare criteria voor een goede en afdoende inventarisatie. Dit betekent in ieder geval dat de inventarisatie is uitgevoerd door een terzake deskundig persoon *) en volgens gangbare inventarisatiemethoden (zowel wat betreft het tijdstip als gebruikte middelen en werkwijze).
- Voor beschermde soorten, waarvan bekend is dat ze op de beoogde locatie voorkomen, worden afdoende maatregelen genomen om te voorkomen dat planten van hun groeiplaats verwijderd worden en dieren gedood of verontrust worden.
 - ⇒ Bij uitbestede werk en grote ingrepen: de maatregelen worden voorafgaand aan de werkzaamheden vastgelegd in een plan van aanpak of checklist. De opdrachtgever en opdrachtnemer van de werkzaamheden accorderen formeel het plan van aanpak of de checklist. Ook het punt hieronder behoort bij de checklist.
- Er wordt voor gezorgd dat nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van beschermde dieren, die langer dan één (voortplantings)seizoen in gebruik (kunnen) zijn, en waarvoor in de nabije omgeving geen natuurlijke en duurzame alternatieven bestaan, niet worden verstoord, verwijderd of vernield.
- Gestreefd wordt om tijdens de meest kwetsbare periodes in de levenscyclus van een beschermde soort geen werkzaamheden uit te voeren in het directe leefgebied (o.a. voortplantingsbiotoop, foerageerbiotoop). Een uitzondering wordt gemaakt voor werkzaamheden die noodzakelijk zijn voor de instandhouding van een beschermde soort of als de werkzaamheden een maatschappelijk belang dienen (veiligheid, volksgezondheid, bestrijding van zieke iepen). De uitvoerder of beheerder is hierbij overigens niet vrij van de bestaande ontheffingsbepalingen.
- De beheerder is zich er van bewust dat het werken volgens een gedragscode geen vrijwaring betekent van rechtsvervolging wanneer er een overtreding is geconstateerd.

- *Zie de bijlage voor extra informatie over werkzaamheden in terreinen waar beschermde soorten voorkomen.*
 - *Gedragscodes zijn en worden nog ontwikkeld. Op verzoek kunnen bestaande gedragscodes worden toegestuurd en aan de bijlagen worden toegevoegd.*

*) Onder een ter zake kundige wordt verstaan een persoon die:

- Op HBO, dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie en/of als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau dat is aangesloten bij het netwerk Groene Bureaus en/of zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en is aangesloten bij de daarvoor in Nederland bestaande organisaties (zoals Das en Boom, VZZ, RAVON, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, VOFF, SOVON, etc.)

12

OMGANG MET DIEREN: ZORGPLICHT EN AFBLIJFP LICHT

12.1 INLEIDING

Omdat LNH de intrinsieke waarde van het dier erkent, kan er bij de omgang met dieren in terreinen welke LNH beheert, worden gesproken van een zorgplicht en een afblijfplicht. Welke plicht zal worden gehanteerd, hangt af van de afhankelijkheid van een dier van de mens. Hierbij dient te worden afgewogen of de mens de oorzaak is van de hulpbehoevendheid van een dier.

12.2 AFBLIJFP LICHT

Voor zelfstandig in het wild levende dieren geldt in principe een afblijfplicht. Dit houdt in het beheer in dat er gestreefd wordt naar natuurlijke situaties waarin wilde dieren zelfstandig en in vrijheid, dus zonder tussenkomst van de mens, in een natuurlijke omgeving kunnen leven en overleven. Van zelfstandig levende dieren is sprake als de dieren in principe hun leven lang, gedurende het gehele jaar, een natuurlijk leven kunnen leiden in een natuurgebied. Er bestaat in deze gevallen geen directe omgang van de mens met deze dieren.

Het begrip natuurgebied is in ons land echter tamelijk breed. In zgn. 'half-natuurlijke' situaties, waarbij de mens het leefgebied beheert en in stand houdt, zijn dieren afhankelijk van de mens geworden. In een dergelijk geval is er sprake van een preventieve zorgplicht. Faalt de mens hierin of komt het welzijn of de gezondheid op een andere manier door zijn toedoen in het geding, dan kan er sprake zijn van hulpbehoevendheid en een eventueel daaruit voortvloeiende zorgplicht.

Per voorval zal echter beoordeeld moeten worden of er wel of niet een zorgplicht is, met name bij een wijziging in doelstellingen zoals omvorming van agrarisch grasland naar inundatiegrasland of moeras.

12.3 ZORGPLICHT

Voor de beheerder van een natuurterrein geldt een algemene plicht, om voldoende zorg in acht te nemen voor de in het wild levende dieren en planten, alsmede de directe leefomgeving (art. 2). Deze zorgplicht brengt met zich mee dat men bepaalde handelingen niet toepast, als deze nadelige gevolgen heeft voor de beschermde flora of fauna. Hieronder valt ook het nalaten van bepaalde handelingen.

Voor gehouden dieren, zoals landbouwhuisdieren, welke afhankelijk zijn van de mens, wordt ook de zorgplicht gehanteerd. Bij gehouden dieren gaat het bijvoorbeeld om schapen, paarden en runderen in (seizoens)begrazing. Deze dieren zijn afhankelijk van de directe omgang met de mens, met name wat betreft gezondheid en welzijn. Bovendien leven gehouden dieren niet zelfstandig in een natuurgebied.

Om te kunnen bepalen of er sprake is van een zorgplicht waarbij dieren ook daadwerkelijk hulp behoeven, dan wordt gebruik gemaakt van gezondheids- en welzijnsindicatoren.

De belangrijkste indicatoren zijn (optredend zodra het dier fysiek niet meer goed functioneert): o.a. ziekten, verwondingen, voedseltekort, watertekort, ruimtetekort, overmatige stress, gebrek aan rust- en slaapmogelijkheden en bescherming tegen warmte, koude en wind.

12.4 WANNEER WORDT ER INGEGREPEN?

Lijden

Veelal is het lijden als gevolg van overmatige pijn en stress van een dier een reden om in te grijpen. Gebreken bij een dier hoeven echter niet altijd tot hulpbehoevendheid te leiden. Zo kan een manke ree verder gezond blijven en zelfs jongen grootbrengen.

Of een dier hulpbehoevend is wordt uiteindelijk door de mens bepaald. Het blijft daardoor een beoordeling en vaste richtlijnen zijn moeilijk te geven.

Overstromingen

Bij overstromingen in graslanden (inundatiegraslanden, waterberging, kwelders), waarbij dieren hulpbehoevend worden, kan er een noodzaak tot ingrijpen bestaan.

Bij gehouden dieren (schaap, geit, paard, rund) worden de dieren gevangen en verplaatst. Voor zelfstandig levende dieren geldt dit niet, omdat overstroming als een natuurlijk proces wordt opgevat, tenzij de dieren niet weg kunnen komen vanwege door de mens geplaatste hekken of damwanden.

Zelfstandig in het wild levende dieren

Bij hulpbehoevendheid die niet door toedoen van de mens is ontstaan, bestaat er uit ethisch oogpunt geen zorgplicht. In de praktijk is het niet altijd duidelijk of de hulpbehoevendheid van een dier een gevolg is van menselijk handelen. In een aantal gevallen kan het uitblijven van hulp echter moeilijk aan omwonenden of bezoekers worden uitgelegd. Daarom wordt de zorgplicht gehanteerd bij alle hulpbehoevende dieren, voor zover niet duidelijk een natuurlijke oorzaak voor de hulpbehoevendheid aan te geven is.



Schotse hooglanders

13

GERAADPLEEGDE BRONNEN

- Alterra, 2000. Vossen in het Noord Hollands Duinreservaat en omgeving in de periode 1995-1998. Alterra rapport 197.
- Bak A. en H.W. Waardenburg, 2001. Vossen in Noord-Holland. Rapport bureau Waardenburg, in opdracht van provincie Noord-Holland.
- Faunabeheereenheid Noord-Holland, 2006. Faunabeheerplannen van de individuele soorten.
- LNV, 2005. Buiten aan het Werk? Houd tijdig rekening met bescherming dieren en planten.
- Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Landschap Noord-Holland en Agrarische Natuurvereniging Waterland, 2003. Notitie Vossen Noord-Hollands Midden
- Provincie Noord Holland, 1997. Uitvoeringsprogramma Faunabeleid .Provincie Noord-Holland, Haarlem.
- Provincie Noord-Holland, 2001. Atlas van de aandachtsoorten van de provincie Noord-Holland.
- Provincie Noord Holland, 2002. Beleidsnotitie "Flora- Faunawet" .Provincie Noord-Holland, Haarlem.
- Provincie Noord Holland, 2006. Wijzigingen Beleidsnotitie "Flora- Faunawet" .Provincie Noord-Holland, Haarlem.
- Stichting Het Noord-Hollands Landschap, 1987. "Nota faunabeheer" van de Stichting Het Noord-Hollands Landschap
- Stichting Het Zuid-Hollands Landschap, Nota "Wildbeheer"
- Teunissen, W.A., Schekkerman, H & Willems, F., 2005. Predatie bij weidevogels. Op zoek naar de mogelijke effecten van predatie op de weidevogelstand. Sovon-rapport 2005/11. Alterra-document 1293.
- Vereniging Natuurmonumenten, verschillende relevante beleidsnotities, waaronder Nota "Soortgerichte maatregelen".